

16+

Алімп

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 2 (5263) 12 студзеня 2024 г.

ISSN 0024-4686

Памяць,
якая
аб'ядноўвае
стар. 6

Паразументне
праз
культуру
стар. 13

Гімн
чалавеку
і прыродзе
стар. 16

За ўклад у развіццё Беларусі

Фота: БелТА.

«Як і раней у гэтыя светлыя святочныя дні, мы сустракаемся, каб падзякаваць людзям, якія самааддана служаць свайму народу і краіне. Мы падводзім вынікі культурнага і духоўнага жыцця мінулага года. Ён прывёў на гэтую сцэну незвычайна таленавітых, чулівых, шчыра адданных сваёй справе беларусаў. У тым ліку дзякуючы ім мы дасягнулі пастаўленых мэт Года міру і стварэння. Тым самым сталі духоўна мацнейшымі і яшчэ больш упэўненымі. Асабліва на фоне падзей, якія адбываюцца вакол нас», — адзначыў Аляксандр Лукашэнка на цырымоніі ўручэння прэміі «За духоўнае адраджэнне», спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеячам культуры і мастацтва і прэміі «Беларускі спартыўны Алімп», якая адбылася 9 студзеня ў Палацы Рэспублікі.

За актыўную дзейнасць у гуманітарнай галіне, якая садзейнічае ўмацаванню духоўных каштоўнасцей і маральных традыцый беларускага народа і патрыятычнаму выхаванню моладзі, па выніках 2023 года ўручана пяць прэмій Прэзідэнта «За духоўнае адраджэнне». За выдатныя дасягненні ў галіне тэатральнага, музычнага, дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, народнай і аматарскай мастацкай творчасці, навучання і выхавання творчай моладзі, якія атрымалі грамадскае прызнанне, — дзесяць спецыяльных прэмій Прэзідэнта Беларусі дзеячам культуры і мастацтва. За значны ўклад у развіццё фізічнай культуры і спорту і актыўную дзейнасць па іх папулярызацыі, за развіццё фізкультурна-спартыўных традыцый, якія садзейнічаюць фарміраванню гарманічнай асобы, Кіраўнік дзяржавы ўручыў тры прэміі «Беларускі спартыўны Алімп».

«ЛіМ»-акцэнт

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў беларускі народ з Раджаствам Хрыстовым: «Гэтае светлае свята дорыць вернікам надзею на духоўнае выратаванне, вучыць бязмежнай любові і ахвярнасці ў імя бліжняга. Хрысціянскія спагада і клопат, прастата і добразычлівасць даўно сталі культурным здабыткам беларускага народа. Мы адкрываем сэрца тым, хто прыходзіць з мірам, і самі гатовы дзяліцца з тымі, хто мае ў гэтым патрэбу, хлебам і прытулкам. Упэўнены, захоўваючы праваслаўныя традыцыі мільясернасці і маральнай чысціні, разам мы створым найлепшую будучыню для роднай Беларусі».

• Кіраўнік дзяржавы накіраваў віншаванне народнаму артысту Беларусі Васілю Кавальчуку з 80-годдзем. «Сваё жыццё вы прысвяцілі служэнню беларускаму мастацтву і Нацыянальнаму акадэмічнаму Вялікаму тэатру Беларусі. Ваша творчасць вызначаецца высокай музычнай культурай выканання, глыбінёй і разнастайнасцю створаных мастацкіх вобразаў. Шматгадовая нахнёная прафесійная дзейнасць, яркі талент і працавітасць па праве заслужылі прызнанне калег і шырую любіць публікі», — падкрэсліў Аляксандр Лукашэнка.

• З 90-гадовым юбілеем Прэзідэнт Беларусі павіншаваў і народнага мастака СССР Зураба Цэрэтэлі. Ён адзначыў, што дзякуючы прыроднаму таленту і нястомнай працы мастаком створаны ўнікальныя творы, якія вызначаюцца аўтарскім стылем, наватарствам і высокім майстэрствам. «Ваша творчасць па праве заслужыла міжнароднае прызнанне, унесла значны ўклад у развіццё сучаснага манументальнага і выяўленчага мастацтва», — адзначыў Кіраўнік дзяржавы і выказаў упэўненасць, што вопыт і плённае шматграннае дзейнасць Зураба Цэрэтэлі і ў далейшым будуць садзейнічаць умацаванню беларуска-расійскіх культурных сувязей.

Адукацыя. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка падпісаў Указ, якім карэкціруюцца Правілы прыёму асоб для атрымання вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі. Палажэнні накіраваны на павышэнне аб'ектыўнасці ацэнкі ведаў абтэрыентаў, упарадкаванне адбору на мэтувую падрыхтоўку, умацненне канкурэнтнага складніка пры паступленні найбольш падрыхтаванай і матываванай моладзі. У прыватнасці, змяняюцца тэрміны рэгістрацыі на цэнтралізаванае тэсціраванне (плануецца, што яна будзе ажыццяўляцца з 9 да 22 красавіка), прадугледжваецца магчымасць паступлення мэтавікоў на конкурсе сярод асобных арганізацый — заказчыкаў кадраў (у выпадку адсутнасці конкурсу па спецыяльнасці), а таксама ўз'ядзення для іх мінімальнага сярэдняга бала атэстата не менш за 7 (акрамя найбольш запатрабаваных эканомікай спецыяльнасцей).

Актуальна. Канцэпцыя развіцця нацыянальнай культурынай прасторы ва ўсіх сферах жыцця грамадства на 2024—2026 гады зацверджана ў Беларусі. Гэта прадугледжана пастановай Савета Міністраў № 961 ад 28 снежня 2023 года. У дакуменце адзначаецца, што развіццё нацыянальнай культурынай прасторы накіравана на захаванне гістарычнай памяці беларускага народа, яго нацыянальна-культурнай самабытнасці, рэалізацыю інтэлектуальнага і творчага патэнцыялу нацыі, актыўнае ўцягванне грамадзян у культурнае жыццё краіны пры захаванні культурнай разнастайнасці і адкрытасці да вынікаў творчай дзейнасці іншых народаў.

Конкурс. Міністэрства інфармацыі працягвае прыём заявак на Нацыянальны конкурс «Мастацтва кнігі». Да 16 студзеня неабходна прадставіць ва ўпраўленне выдавецкай і паліграфічнай дзейнасці найлепшыя выданні, выпушчаныя ў 2023 годзе, з суправаджальным лістом ад выдавецтва і даведкай аб выданні, што вылучаецца на конкурс. Намінацыі Нацыянальнага конкурсу: Гран-пры — намінацыя «Трыумф», тэмагачынная намінацыя «ЛІТ-фармаст», «Сучасны падручнік», «Фотапогляд» (фоталабомы, фотакнігі), «Дзесяцім XXI стагоддзя», «АРТ-кніга», «Навука і веды», «Духоўнасць», спецыяльныя намінацыі («За ўклад у захаванне гісторыка-культурнай спадчыны», «Садружнасць», «У лютарскую часу», «Беларусы памятае»), персанальная намінацыя «Майстэрства» найлепшаму ілюстратару кнігі, найлепшаму дызайнеру кнігі, найлепшаму фотамастаку кнігі.

Вэрнісаж. У Мірскім замку адкрылася экспазіцыя «Погляд у мінулае: мода, стыль і прыгажосць». У Слановай зале музея прадстаўлена часовае экспазіцыя «Погляд у мінулае: мода, стыль і прыгажосць». Сярод экспанатаў — прадметы побыту, мэбля, а таксама мужчынскія і жаночыя аксесуары прадстаўнікоў вышэйшых колаў XIX — пачатку XX стагоддзяў. Гэта звыш 70 экспанатаў з калекцыі музея, большая частка якіх прадэманстравана шырокай публіцы ўпершыню.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

актуальна

Рабочая сустрэча па пытаннях Савета па маральнасці

Мітрапаліт Мінскі і Заслаўскі Венямін, Патрыяршы Эжарх Мусые Беларусі і старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Алесь Карлюкевіч правялі рабочую сустрэчу па пытаннях дзейнасці Рэспубліканскага савета па маральнасці.

Рэспубліканскі савет па маральнасці распачаў сваю работу напрыканцы мінулага, 2023-га, года. У склад яго ўвайшлі аўтарытэтыя грамадскія дзеячы, прадстаўнікі розных канфесій, а таксама шэрагу ведамстваў, органаў дзяржаўнага кіравання. На сустрэчы Мітрапаліта Веняміна і кіраўніка пісьменніцкай арганізацыі ішла размова пра найбліжэйшыя планы, пра стварэнне секцыі па канкрэтных кірунках грамадскага, сацыяльнага жыцця,

культуры і адукацыі. Дасягнута дамоўленасць па шэрагу пытанняў, якія будуць вылучаны на найбліжэйшае пасяджэнне савета ўжо ў лютым 2024 года.

Таксама абмеркаваны ініцыятывы аб фарміраванні структурных падраздзяленняў Рэспубліканскага савета ў абласцях краіны, прыцягненні да актыўнага ўдзелу ў ім творчай інтэлігенцыі, святароў, прадстаўнікоў розных ВДУ, а таксама культурна-асветніцкіх устаноў.

І Мітрапаліт Венямін, і Алесь Карлюкевіч, і першы намеснік старшыні СПБ Алена Стэльмах, якая таксама ўдзельнічала ў абмеркаванні актуальных клоптаў, асабліваю ўвагу звярнулі на тэму героіка-патрыятычнага выхавання, на адну грамадскую ініцыятыву па захаванні помнікаў, звязаных з падзеямі Вялікай Айчыннай вайны 1941—1945 гг., у прыватнасці на тое, што варта развіваць мемарыяльныя права на ўсёй постсаветскай і еўрапейскай прасторы, гаварыць пра адказнасць у захаванні і зберажэнні помнікаў нашым прашчурам, якія адваялі ад свету фашысцкую навалу.

Кастусь ХАДЫКА

стасункі

Выданні пра Кітай — у падарунак школе

Сярэдняй школе № 47 г. Мінска імя У. С. Мічурына ўручылі каля 90 кніг Выдавецкага дома «Звязда» ў рамках праекта «Кнігі пра Кітай — моладзі Беларусі».

Напярэдадні Новага года, 28 снежня, адбылася ўрачыстая цырымонія перадачы кніг дырэктару школы Алене Абазўскай. Установа з'яўляецца падшэфнай арганізацыяй СЗАТ «Бяспечныя дарогі Беларусі», якая ўжо шмат гадоў выступае партнёрам Выдавецкага дома «Звязда».

Унікальнасць школы ў тым, што яе навучэнцы не толькі з'яўляюцца актыўнымі спартсменамі, але і дасягаюць выдатных рэзультатаў больш чым у 50 відах спорту. Сярод вучняў школы — майстар спорту міжнароднага класа, 13 майстроў спорту, 96 кандыдатаў у майстры спорту, 244 спартсмены-разраднакі. Многія выпускнікі СШ № 47 сталі алімпійскімі чэмпіёнамі.

Літаратура пра Кітай не толькі пашырыць веды аб культуры і гісторыі гэтай краіны, але і дапаможа ім наладжваць міжнародныя сувязі і інтэгравацца ў сусветную спартыўную супольнасць.

Для гасцей была праведзена экскурсія з падрабязным расповедам аб дасягненнях выпускнікоў, іх укладзе ў розныя віды спорту. Паспехі спартсменаў не толькі становяцца крыніцай натхнення для падрастаючага пакалення, але і выклікаюць гонар за краіну.

Госці мерапрыемства — намеснік генеральнага дырэктара ЗАТ «МедыяВымяральнік» Уладзімір Шафарэнка, памочнік кіраўніка СЗАТ «Бяспечныя дарогі Беларусі»

Фота Кастуся Дробова.

Аляксандр Хількевіч, намеснік дырэктара Выдавецкага дома «Звязда» Уладзімір Мосін — павіншавалі адміністрацыю і навучэнцаў з надыходзячымі святамі.

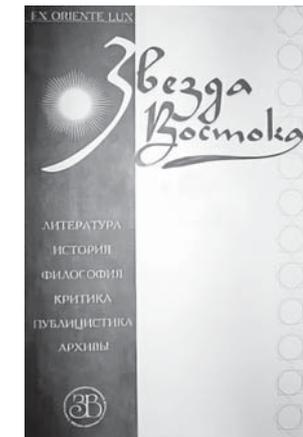
Кіраўніцтва школы высока ацаніла падарунак Выдавецкага дома «Звязда», падкрэслішы, што такія акцыі не толькі падтрымліваюць адукацыйныя ініцыятывы навукальнай установы, але і служаць важным крокам у культурным выхаванні навучэнцаў. Кіраўнікі школы выказалі ўпэўненасць у тым, што падараныя кнігі будуць актыўна выкарыстоўвацца ў навукальным працэсе, стымулюючы цікавасць да ведаў.

Анастасія КАВАЛЬЧУК

«Звезда Востока»: беларускія старонкі

Напрыканцы мінулага, 2023-га, года пабачыў свет пяты нумар узбекскага літаратурна-мастацкага часопіса «Звезда Востока», які выходзіць на рускай мове. Сярод іншых публікацый — падборка твораў беларускіх пісьменнікаў.

Адкрываецца ж раздзел «Масты дружбы: Беларусь — Узбекістан» нарысам паэта, літаратуразнаўца і перакладчыка Мікалая Ільіна «Зямля пад белым крылом». Пісьменнік дзеліцца ўражаннямі ад наведвання Беларусі, Мінска падчас правядзення Дзён узбекскай літаратуры ў Беларусі, якія праходзілі ў сакавіку 2023 года. Дарагога варта такія словы: «Чым болей я пазнаю Беларусь, тым болей захапляюся ёю». І яшчэ — з нарыса Мікалая Ільіна: «...Для мяне было загадкай тое, як такі пакутлівы ад сусветнай жорсткай трагедыі народ застаўся такім мяккім, цярплівым

і здольным любіць...» А першы намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алена Стэльмах у нарысе «Тут і лямка асаблівае?..»

дзеліцца сваімі развагамі пра ташкенцкія сустрэчы, пра ўражанні ад знаёмства з простымі людзьмі, ад нечаканых адкрыццяў узбекскай культуры, узбекскага побыту.

У выпуску змешчаны вершы народнага песняра Беларусі Якуба Коласа «Не бядуі!», «Беларусам», «Родныя вобразы», якія на рускую мову пераклаў Мікалай Ільін, паэтычныя падборкі Міхаэля Пазнякова і Іны Фраловай (іх творы на рускую мову пераўвасобіў таксама М. Ільін), вершы Надзеі Цыркун, а таксама казка Алеся Карлюкевіча «Зорны шлях белых гарлячкіцаў».

«Мы і надалей збіраемся і ў часопісе на рускай мове «Звезда Востока», і ў выданнях, якія выходзяць на узбекскай мове, прадстаўляць беларускую літаратуру», — адзначыў Мікалай Ільін, перадаючы ў Мінск экзэмпляры з беларускімі публікацыямі. Будзем чакаць добрых, «беларускіх», навін з Ташкента!..

Раман СЭРВАЧ

памяць

«Да сёмага неба, туды, на вяршыню...»

4 студзеня 2024 года паэту, перакладчыку Міколу Шабовічу споўнілася 65 гадоў.

Кажуць, Каляды — святая сямейнае. Тады й зразумела, чаму атмасфера светлай радасці і крыху шчымлівай журботы панавала ў мінулую суботу ў залах публічнай бібліятэкі № 1 імя Льва Талстога. Яшчэ зусім нядаўна ў яе цішы гартаў старонкі любімых часопісаў, марыў, збіраў сваіх таленавітых сяброў пастаняны наведвальнік Мікола Шабовіч. А да яго і сапраўды, нібы да яскравай дружалюбнай планеты, заўсёды прыцягвалася плеяда роднасных па духу асоб самых розных узростаў. Чыталі вершы, спявалі, жартавалі, будавалі планы — усё, як у адзінай творчай вялікай сям’і.

Прыкладна так было і ў гэты дзень: у пярададзень Ражджства сабраліся вядомыя пісьменнікі, кампазітары, былыя калегі і вучні Міколы Шабовіча, аматары яго творчасці. Вось толькі ён сам не гутарыў як бывала, не жартаваў, а ціхутка ўглядаўся з фотаслайдаў з уласцівым яму прышчурам у доверлівыя твары сяброў, а яны чыталі... чыталі... І кожны радок, кожнае слова выпраменьвалі душэўнае святло, якое не заўжды хочацца выстаўляць на паказ у наш спырачлівы час.

Які захапляльныя рознакаметражкі, брўліліся ўспаміны... Паэт Анатоль

Аўруцін расправёў пра той час, калі так складана было трапіць у Саюз пісьменнікаў, якое сузор’е слыннх майстроў прыгожага слова адкрыла шлях да прафесійнай літаратурнай дзейнасці маладому тады паэту Мікалаю Шабовічу. І не дзіва, што столькі кранальных вершаў прывяцілі яму ў гэты дзень Лізавета Палес, Вольга Шпакевіч, змяляк Аляксандр Быкаў з Мядзела, Ганна Міклашэвіч са Слуцка, Таццяна Цвірко, Вольга Любашына, Кацярына Роўда, Алена Басікірская, Настасся Каротчыкава. Лірычныя і гумарыстычныя творы Мікалая Віктаравіча дэкламавалі Таццяна Каленік і Святлана

Яфрэмава, а вялікая прыхільніца яго паэтычнага таленту Таццяна Плашчынская прачытала «Баладу Міколы Шабовіча», якую напісаў Віктар Шніп.

Узнялі настрой жартаўліва-цёплыя ўспаміны былой загадчыцы «Талстоўкі» Надзеі Коржук і Лолы Іназемцавай, якая ўзначальвае бібліятэку цяпер.

Пранікліва гучала гітара Таццяны Жылінскай, нібыта выказвала ўсё, што не паспела праспяваць дарагому сябру пры яго жыцці. Неяк па-іншаму ўспрымаліся і даўно знаёмыя відэакліпы на песні «Бацькоўская зямля» (сл. М. Шабовіча, муз. А. Міхальчанкава) і выкананні Віктара Мяцельскага, «Рэквіем» (пераклад на беларускую мову М. Шабовіча) і выкананні аўтара Таццяны Дашкевіч.

Завяршыў жа мерапрыемства, арганізаванае бібліятэкай № 1 імя Л. Талстога і філіялам бібліятэкі № 3 імя У. Маякоўскага сумесна з Мінскім гарадскім аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Беларусі, паэтычны рэквіем ад вядучага імпрэзы Міхася Пазнякова:

*Не чутна Дзімкавай гітары,
Шабовіч з ім замоўк да пары...
Мятліцкі ўслед і Чарказян
Да райскіх выбылі палая.*

Яна ЖУРАВЕЙ

анонсы

Ва Уфе выйдзе беларуская анталогія

Башкартастан усё больш актывізуе літаратурныя стасункі з Беларуссю. Летась, у кастрычніку, у Мінску на працягу трох дзён праходзілі Дні башкарскай літаратуры ў Беларусі. У беларускім і башкарскім друку змешчаны публікацыі новых перакладаў: ва Уфе — на башкарскую мову, у Мінску — на беларускую.

Новы творчы праект, над якім цяпер працуюць пісьменніцкія арганізацыі Беларусі і Башкартастана, — выданне ва Уфе анталогіі сучаснай беларускай літаратуры. У адным томе будзе прадстаўлена творчасць каля 40 паэтаў, празаікаў, дзіцячых пісьменнікаў з Беларусі. Мяркуюцца, што кніга, якая пазнаёміць башкарскага чытача на роднай мове з сучаснымі мастацкімі пошукамі беларускіх пісьменнікаў, выйдзе ўжо ў першым квартале 2024 года.

Будучую падзею і ўжо арганізаваны сёння творчы працэс каментуе старшыня Саюза пісьменнікаў

Рэспублікі Башкартастан Айгіз Баймухамедаў: «Многія творы ўжо перакладзены на башкарскую мову. Нашым вопытным майстрам мастацкага перакладу прыйшліся даспадобы проза і паэзія Алеся Бадака, Алега Ждана, Рагнеда Малахоўскага, Віктара Праўдзіна і іншых аўтараў. Некаторыя апаваднанні, вершы ўжо нават надрукаваны ў нашых перыядычных выданнях. Спадзяюся, што мы вельмі хутка завершым працу і перададзім кнігу ў друкарню. А ў мяі збіраем прэзентаваць гэтае выданне ва Уфе на традыцыйнай кніжнай выстаўцы. Ведаю, што і беларускія калегі плануюць выдаць у Мінску анталогію сучаснай башкарскай літаратуры ў перакладзе на беларускую мову».

А ў студзені новага, 2024-га, года пісьменніцкія арганізацыі Башкартастана і Беларусі правядуць у фармаце анлайн круглы стол па пытаннях сучаснага стану беларуска-башкарскіх літаратурных сувязей і іх развіцця і пашырэння ў найбліжэйшай перспектыве.

Кастусь ЛАДУЦЬКА

імпрэзы

Сучасная кніжніца

Сёння многія лічаць, што прафесія бібліятэкара не вельмі распаўсюджаная і не надта запатрабаваная, бо ўсё шырэй і шырэй развіваюцца сучасныя інфармацыйныя тэхналогіі. Канешне, простае выдачай кніг бібліятэцы не абыйсця, трэба выкарыстоўваць і іншыя формы работы. У гэтым упэўнена і бібліятэкар філіяла «Альхоўская сельская бібліятэка» Юлія Заруба. Найбольш актыўнымі наведвальнікамі ўстаноў з’яўляюцца дзеці. Гэта — самая ўдазны чытачы і слухачы. Да кожнага трэба знайсці падыход, зацікавіць. Вось і гэтым разам супрацоўніца падрыхтавала цікавую тэатралізаваную праграму «Іад новага год не без прыгоду» для выхаванцаў дзіцячага сада. Пераапрунуўшыся ў кніжную Фею запрасіла дадзена ў казачную краіну, дзе іх чакалі вятарыны па казках, загадкі, рукавыя гульні, песні і інтэлектуальная работа, каб сумесна перамагчы Цмока. Шмат радасці і ўсмешак падарыла міні-тэатралізацыя, кожны атрымаў паштоўку з салодкім падарункам.

Вольга ЗАЯНЧОЎСКАЯ

з пошты «ЛіМа»

Пытанні важныя, надзённыя

Звялікай увагай і хваляваннем прачытаў у «ЛіМе» ад 25 студзеня 2024 года крытычна-футуралагічнае эсэ панаўнай Таццяны Шамакінай «Што і я». Лічу, што публікацыя гэтая своечасовая і правільная. А расхваляваўся вось чаму.

У сакавіку 2023 года наведаў Мінскую міжнародную кніжную выстаўку. Ад Палаца спорту да выставачнага павільёна па праспекце Пераможцаў дабіраўся і пасажырскім транспартам, і пехатой. Звярнуў увагу на тое, што па левым баку гэтай працяглай магістралі ўзвышаецца шмат велізарных будынкаў са шкла і бетону. На іх вясце разнастайныя шылды. На рускай мове налічыў толькі тры надпісы, на беларускай — ні аднаго (!). Усе астатнія напісаны лацінскімі літарамі, а на якіх мовах — невядома. Няўжо ў сталіцы няма ні адной службы, якая б кантралявала гэты, з дазволу сказаць, працэс «глобалізацыі»? Як казаў адзін вясковы дзядзька, дык куды ж мы ідзем, куды парварочваем? Дарэчы, і нашы калегі — расійскія пісьменнікі пры сустрэчах таксама выказваюць занепакоенасць гэтай з’явай, калі проста, нармальныя надпісы на айчынных мовах змяняюць невядомымі моднымі іншаземнымі абракадабрамі.

Міхась СЛІВА

«ЛіМ»-люстэрка

Майстар-клас ад расійскага харэографа з віцебскімі каранямі Ігара Распорскага наведалі юныя танцоры з Віцебска падчас V Міжнароднага фестывалю-конкурсу «Арт-парад». Як паведамляе БелТА, Ігар Распорскі з’яўляецца кіраўніком і харэографам маскоўскай студыі Stage Art, якая становілася пераможцам Кубка Расіі ў 2019—2020 гадах, а таксама выйграла чэмпіянат World of Dance 2023 у Парыжы. «Дзіцячая харэаграфія сёння вельмі папулярная. У Расіі праходзяць фестывалі, чэмпіянаты, якія доўжацца тыдзень. Але мы ўсё роўна адстаём ад сусветных тэндэнцый у харэаграфіі. Гэта відавочна крыху ў Расіі, такая праблема ёсць і ў Беларусі. Па большай частцы сучасны танец прасоўваюць харэографы, якія гэтым жывуць, а такіх не хапае», — адзначыў Ігар Распорскі.

У Расіі з’явіцца платформа з перакладамі твораў рускай літаратуры XIX—XX стагоддзяў на замежныя мовы, інфармуе «ИТАР-ТАСС». Адрэкаменна за выкананне даручэння прызначаны кіраўнікі міністэрстваў лічбавага развіцця, сувязі і масавых камунікацый, культуры і замежных спраў Максут Шадаў, Вольга Любімава і Сяргей Лаўроў пры ўдзеле Інстытута рускай літаратуры Расійскай акадэміі навук.

Музей ураджэнца Курскай вобласці і аднаго Міхаіла Шчэпкіна адкрыў у Курскім дзяржаўным драматычным тэатры да Сусветнага дня тэатра вясной 2024 года. У ліку экspanатаў прадставіць копію вольнай Міхаіла Шчэпкіна, якую акцёр атрымаў у 1822 годзе, а таксама іншыя матэрыялы, звязаныя з яго жыццём і творчасцю. У экспазіцыю музея ў курскім тэатры ўвойдуць таксама тэатральныя касцюмы, праграмы і афішы, некаторыя з якіх датуюцца XIX стагоддзем, дзённікі акцёраў, прадметы сучаснага жыцця ўстановаў, узнагароды розных гадоў.

Фільм «Опенгеймер» стаў галоўным пераможцам прэміі «Залаты глобус», атрымаўшы во сем узнагарод, уключаючы галоўны прыз. Стваральнікі карціны Крыстафер Нолан атрымаў узнагароду як найлепшы рэжысёр. Выканаўца галоўнай ролі Кіліян Мерфі быў прызнаны найлепшым акцёрам, а яго калега Роберт Даўні-малодшы забраў статуэтку ў намінацыі «Найлепшы акцёр другога плана». Сама карціна перамагла ў катэгорыі «Найлепшы драматычны фільм». Карціна «Барбі» забрала ўзнагароды ў катэгорыях «Найлепшае кінематаграфічнае аб’ектнае дасягненне» і «Найлепшая песня» («What Was I Made For?») і выкананні Білі Айліш.

Марцін Скарсэзэ вызначыўся з наступным праектам: рэжысёр здыме драму «Жыццё Ісуса» па кнізе японскага пісьменніка Сюсаку Энда. Згодна са звесткамі, хронметраж карціны складзе 80 хвілін. Яе здымкі пачнуцца сёння. «Я спрабую знайсці новы спосаб зняць негатывыны дзяржар з інстытута рэлігіі», — адзначае пастаноўшчык у інтэрв’ю Los Angeles Times. Апроч «Маўчання», Марцін Скарсэзэ звяртаўся да тэмы рэлігіі ў карціне «Апошняя спакуса Хрыста». У 2023-м пастаноўшчык выпусціў фільм «Забойцы кветкавага месяца» з Леанарда Ды Капрыя і Робертам Дэ Ніра.

Уліпені 2024 года на прылаўках з’явіцца дзіцячая азбука «A Is for Alien: An ABC Book», нахнёная хорарам «Чужы». Кніга перакажа падзеі першага фільма: дзеці разам з Элен Рыплі (яе сыграла Сігурні Уйвер) і яе катом будучы вывучаць алфавіт, гаворыцца на сайце film.ru. Публікацыяй займаецца выдавецтва Golden Books пры падтрымцы Disney. Рэкамендаваны ўзрост чытачоў — ад двух да пяці гадоў. «Чужы» Рыдлі Скота дэбютаваў у 1979 годзе, спарэдзішы некалькі сіквелаў і спін-офаў. У 2024-м Disney выпусціць фільм, дзе галоўнымі героямі стануць падлеткі.

Пасля 16 гадоў рэстаўрацыйных работ у Грэцыі адкрылі палац Аляксандра Македонскага, паведамляе BBC. Будынак знаходзіцца недалёка ад партовага горада Салонікі і з’яўляецца адным з найважнейшых помнікаў класічнай антычнасці, паколькі там быў каранаваны Аляксандр Македонскі. Па персяхх даследчыкаў, збудаванне з’явілася больш за 2300 гадоў таму. Яго руіны знайшлі ў XIX стагоддзі падчас раскопак. На рэстаўрацыю палаца спатрэбілася больш за 20 мільёнаў еўра. Нядаўна аб’ект быў афіцыйна адкрыты прэм’ер-міністрам Грэцыі Кірыякасам Міцэтакісам.

На гэтым тыдні адбыўся пяснявоны запуск ракеты Vulcan Centaur на Месяц. Акрамя навуковага грузу ракетаносбіт перавязе капсулу з прахам каманды серыяла «Зорны шлях». На верхнім Месяца апынуцца ДНК стваральніка серыяла Джына Родэнберы, а таксама астанкі акцёраў Нішэль Нікалс і Дэфорэста Келі. Арыгінальны «Зорны шлях» дэбютаваў на экранах у 1966-м. Пазней франшыза разраслася да поўнамэтражных фільмаў і коміксаў, нагадаючы на партале film.ru.

Цікавінкі ад Л’югеніі ШЫЦЬКІ

Проста — не значыць спрошчана

Цяжка напісаць мастацкі твор, які атрымаў бы доўгае жыццё, аднак не лягчэй стварыць і падручнік — свайго роду настольную кнігу, што была б не для аднаго пакалення дзяцей. Алеся Якімовічу гэта ўдалося. Яго кніга чытанні ў другім класе «Роднае слова» ўпершыню пабачыла свет у 1932 годзе, пасля чаго вытрымала каля 30 выданняў. А ўсё таму, што ён добра падабраў неабходны матэрыял, які задавальняў запатрабаванні школы. Інакш і быць не магло. Алеся Іванавіч ведаў задачы, што ў справе выхавання падрастаючага пакалення набываюць першаступеннае значэнне. Ды і, пішучы свае творы, апрацоўваючы фальклор і працуючы разам з Е. Гародкінай над падручнікам «Чытанка» (1933), ішоў не ад так званай «кніжнай педагогікі», ад самога жыцця, ад педагогічнай практыкі. Нямала дала яму і вучоба ў вядомых пісьменнікаў, кантакты і гутаркі з імі. Прынамсі, сказаліся ўрокі народнага песняра Беларусі Якуба Коласа. У аўтабіяграфіі прызнаваўся: «[...] Коласа я паважаў, як і ўсе мы, маладзейшыя. Я часта гутарыў з ім пра дзіцячы часопіс (маецца на ўвазе «Беларускі піянер». — А. М.), раіўся, ён прыносіў мне свае творы для дзяцей. У Коласа я вучыўся пісаць — проста, ясна, без мудрагельства».

Лёс, на многіх падобны

Алеся Якімовіч родам з Уздзеншчыны, нарадзіўся 17 студзеня 1904 года ў вёсцы Чурылава. З сямі гадоў працаваў нароўні з дарослымі, а дагэтуль таксама дапамагаў маці па гаспадарцы. Не да вучобы было, таму ў школу пайшоў у востым гадоў. Затое хутка ў роднай вёсцы вялікім аўтарытэтам пачаў карыстацца. Наўкола люд быў непісьменны, а тут свой грамадзі. Паслугі яго спатрабіліся, калі сталі прызываць вясцоўцаў на вайну. Ахвотна чытаў салдацкія лісты, пісаў з чужых слоў на іх адказы. А пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі дапамагаў работнікам сельсавета.

Не пакідала і думка аб працягу вучобы. Паступіў у Беларускі педагогічны тэхнікум. Разам з ім вучылася нямала таленавітых юнакаў і дзяўчат. Сярод іх былі і землякі-уздзенцы Паўлюк Трус і Пятро Глебка. Ды і ўвогуле літаратурнае жыццё ў тэхнікуме віравала. Здаецца, не было студэнта, які б нешта не пісаў. Але надрукавацца, зразумела, удалася не ўсім. Алеся Якімовіч аказаўся шчасліўчыкам. У часопісе «Маладняк» у 1923 годзе выступіў са сваім першым вершам. Актыўна далучыўся да работы і самога літаратурнага згуртавання «Маладняк», а ў 1924 годзе, калі быў заснаваны часопіс «Беларускі піянер», стаў адказным сакратаром гэтага выдання.

Працуючы ў рэдакцыі, працягваў вучобу. Завяршыўшы яе ў 1926 годзе, быў ужо аўтарам дзвюх кніг, што выйшлі ў 1925-м, — паэтычнай «Вершы» і зборніка апавяданняў для дзяцей «Гул бубна». Тады ж паступіў на літаратурна-лінгвістычнае аддзяленне педагогічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, які скончыў у 1930 годзе. Пасля некаторы час сумяшчаў ажно тры пасады: галоўны рэдактар часопіса «Скрызніца», адказны сакратар часопіса «Асвета», выкладчык мовы і літаратуры ў вясчэрнім тэхнікуме вогнетрывалага будаўніцтва.

То быў час, калі патрабаваліся людзі актыўныя ва ўсіх сферах жыцця. Літаратура не з'яўлялася выключэннем. Таму маладая аўтары, якія ўваходзілі ў іх, шмат друкаваліся. Прытым у розных жанрах, а некаторыя і ў галінах. Алеся Якімовіч належаў да іх. Не толькі для дзяцей пісаў, хоць гэты кірунак у яго творчасці пераважаў. І не адны вершы. Уладна брала ў сваё сіло і проза. У выніку стаў адным з пачынальнікаў беларускай дзіцячай літаратуры. Наколькі плённа працаваў у 30-я гады, відаць нават па пераліку яго кніг: «Перамога» (1932), «Незвычайны мядзведзь» (1934), «Выпадак на чыгунцы» (1938). Тры з іх — «Каваль-асілак», «Танін вакзал», «Залатое дно» — былі ўхвалены на кінастудыі, па іх збіраліся ставіць фільмы для дзяцей, але пачалася Вялікая Айчынная вайна.

У першыя месяцы настаўнічаў у адной з сярэдніх школ горада Чыстапала

(Татарстан), быў адказным сакратаром раённай газеты ў Казахстане. У 1943 годзе скончыў курсы лейтэнантаў. У боях за Харкаў цяжка параніла. Каля паўгода лячыўся. Больш на фронт не трапіў.

Жыў у Маскве, у 1943—1944 гадах займаўся рэдакцыйнай працай. З 1944-га да выхаду на пенсію ў 1960 годзе — старшы рэдактар Дзяржаўнага выдавецтва БССР, рэдактар часопіса «Бярозка», літаратурны кансультант Саюза пісьменнікаў Беларусі. У пасляваенны час выдаў кнігі «Помста» (1946), «Гаворыць Масква» (1951), «Базылёў курган» (1954), «Новы год» (1958), «Смелыя людзі» (1960), «Прыгоды хлопчыка Іларыка» (1965) і іншыя. Быў адзначаны Дзяржаўнай прэміяй БССР (1974).

У розных жанрах

Найбольш вядомы Алеся Якімовіч як празаік, але на пачатку творчага шляху ў яго выйшлі літаратурныя казкі ў вершам і прозе «Каваль Вярнідуб» (1936), «Казка пра смелага вожыка» (1937). Пазму-казку «Каваль Вярнідуб» можна аднесці да найлепшых твораў беларускай дзіцячай літаратуры. Гэта сюжэтны твор, які набліжаецца да вершаванай апавесці. Так мяркуюць многія даследчыкі, у прыватнасці, гэтак успрымала яго Марыя Барсток. Алеся Іванавіч закрэпаў справядную тэму барацьбы добра і зла, паказаў, як праўда і справядлівасць абавязкова перамагаюць.

А «Казка пра смелага вожыка» — празаічная. Як і ў «Кавалі Вярнідубе» творча асэнсаваны матывы народных твораў. Узяты і персанажы, добра вядомыя дзеткам. Лісіца Хітрыца, Воўк Зубасты, Зайка Шарачок, мядзведзь Міхайла Іванавіч. Праўда, Вожык зусім не таму перамог, што аказаўся мацнейшым за іх. Супраць прыроды, які кажуць, не пойдзеш. Ды аказаўся хітрэйшым. Вельмі шмат зрабіў Алеся Іванавіч і па зборы і апрацоўцы народных казак, аб чым сведчаць кнігі «Каток залаты лабок» (1955), «Бацькаў дар» (1957), «3 рога ўсяго многа» (1975). Займаўся і перакладчыцкай дзейнасцю. Перастарваў па-беларуску некаторыя казкі Аляксандра Пушкіна і славутага «Канька-гарбунка» Пятра Яршова.

Важкі яго ўклад і ў развіццё апавяданняў для дзяцей. Найлепшыя з твораў, напісаныя ў гэтым жанры, па-ранейшаму не страцілі сваіх мастацкіх якасцей і пазнавальнасці. Калі ў апавяданнях пра справы піянераў, жыццё дзяцей праймае гэтае ўладзе часам пераважае голы дыдактызм, выдаюцца палітычная зададзенасць, дык у творах, што ўзнаўляюць дарэвалюцыйныя падзеі, — суровая праўда рэчаіснасці. Як і іншыя пісьменнікі (Максім Гарэцкі, Змітрок Бядуля), ён прадузіва паказаў, наколькі пакутавалі дзеці ва ўмовах сацыяльнай несправядлівасці.

Алеся Якімовіч.

Геранія апавядання «Страта» Марылька — адна з многіх, каго пакрыўдзіў лёс: «Марылька толькі што пачала ачунаваць. Праз цэлыя тры тыдні змагалася яна за жыццё — цяжка хварэла на тифус... Ды не толькі бязлітасная хвароба прыгнала яе да смерці. Іншае гора моцна сціскала ёй грудзі. Яго, гора гэтага, нельга пазбыцца. Силы няма ў колай, худзейшай дзіўчынкі прагнаць яго ад сябе, далёка прагнаць, у лясцы цёмныя, у пушчы дрымучыя. Моцы няма ў малой перамагчы яго, адолець уласнымі слабымі рукамі, уласным малым яшчэ розумам». А ўзяць Міколку («Беспрытульны»)? Нікому не патрэбны ён, ніхто не можа яго дапамагчы. А мо і не хоча, бо колькі такіх беспрытульных бадзееца па гарадскіх вуліцах...

Ад аповесці да «Гальнаўскай хронікі»

Талант перамагаў і тады, калі пісаў пра блізкае з рэчаіснасцю, што сведчыла аб народным бяспраўі ў былой Заходняй Беларусі. Як у апавяданні «Апоркі». На першым плане воблік сына батрака Міхаські. Хлопчыку так хочацца ў школу, ды не можа ў яе трапіць, бо няма ў што абуща. Нарэшце мара збылася: «А сёння ён пойдзе ў школу ў бацькавых апорках! Такую раду прыдумаў бацька. Міхаську завядзе ў школу маці — балазе ў яе ляміца ліпяць лапці — апоркі на дзень яна забярэ назад, каб бацька мог пайсці ў іх на работу. А ўвечары, калі вернецца бацька, маці сходыць па Міхаську. У школе ён перабудзе босы. Там цёпла, не так, як дома. Хоць босы, абы вучыцца».

Падобныя творы шмат могуць сказаць сённяшняму чытачу, калі выхавальнік альбо настаўнік умела падняе іх хлопчыкам і дзіўчынкам. Перад тым, як працягнуць, раскажа пра тое, як жыло раней. Апавесць жа «Базылёў курган», хоць і сёння у ёй пэўныя мастакоўскія выдаткі, і сёння, па па сутнасці, набывае сваё другое гучанне. Героі яе задумваюцца над падзеямі мінуўшчыны, даведваюцца, чаму курган называецца менавіта так. Аказваецца, ён — магіла маленькага прыгоннага хлопчыка, загубленага злой пана. Шмат дае і эпіграф да твора, а гэта радкі з паэмы Янкі Купалы «Курган»: «Курганы шмат чаго нам гавораць». Аўтар тым самым запрашаў юных чытачоў: вывучайце лепш свой край і тады вы даведаетесь нямала цікавага.

Асабліва выразна гістарычная праблематыка гучыць у аповесцях, у якіх

закранаюцца розныя пытанні нацыянальнай гісторыі. У цэнтры той, што адкрывае гэты цыкл — «Адкуль ліха на свеце», — сям'я прыгонных сялян. Іх дзевяцігадовы сын Язэпка — у нейкай ступені той самы Базыль з папярэдняга твора. Язэпку таксама забралі ў панскі дом, куды яго аддаў злы ціўун Дракула. Назву аповесці дала казка «Адкуль ліха на свеце», якая арганічна ўпісваецца ў яе сюжэт. Чые Язэпка гэтую гісторыю ад старога пастуха Міхайла. Уражаны пачутым, ён задумваецца і над сваім уласным лёсам, разважае аб тым, а ці трэба і далей цярдзец крыўду і здэкі. Ці не лепей брацца за зброю, баронячыся ад тых, хто цябе не ўспрымае чалавекам.

Нядоўга знаходзіцца ў роздуме. Чым больш сталее, тым часцей упэўніваецца, што неабходна пераходзіць да дзеянняў. Гэта вядзе да таго, што Язэп Валовіч уцякае ад лютага пана Жардзецкага і аказваецца ў шэрагу паўстанцаў. І сам ён, і юнак Пятрок, і дзядзька Максім, і ляснік Саўка, які і іншыя праснажы, — гэта, безумоўна, літаратурныя героі. Кожны з іх не мае канкрэтных прататыпаў. Але ў праўдзіваці іх сумняванне не даводзіцца, бо пісьменнік, ствараючы гэтыя вобразы, у думках перагортваў багаты фактычны матэрыял. Тое, што неаднойчы было ім прачытана і перачытана. Пераглядаў розныя гістарычныя публікацыі — ад архіўных да даследаванняў гісторыкаў.

Аповесць за апавесцю своеасабліва «гальнаўскай хроніка» (Гальнаўка — вёска, у якой жыўчы персанажы) прасочвае іх лёс з пакалення ў пакаленне. Герой аповесці «Канец сервітуту» — ужо ўнук Язэпа Валовіча Пятрусь, які становіцца сведкам Першай сусветнай вайны, Лотаўскай і Кастрычніцкай рэвалюцыі. А ў апавесці «Шякі год» падзеі адбываюцца ў 1918 годзе. Ён і сапраўды быў для Беларусі нялёгкім, давляло змагацца з нямецкімі захопнікамі. У гэтых дзвюх аповесцях апавед ужо вядзецца ад імя самога Пятруся Валовіча. Тым самым дасягаецца яшчэ большая праўдзіваць.

Зноў хочацца звярнуцца да прызнання Алеся Іванавіча: «У Коласа я вучыўся пісаць — проста, ясна, без мудрагельства». Аднак проста — не значыць спрошчана, таму найлепшыя творы аднаго з пачынальнікаў беларускай дзіцячай літаратуры па-ранейшаму знаходзяць свайго ўдзячнага чытача. Аб гэтым сведчыць і выданне яго выбраных твораў у трох тамах (1978 — 1980), які сам ён не змог патрымаць у руках

Памёр Алеся Іванавіч 15 студзеня 1979 года, не дажыўшы два дні да свайго 75-годдзя. На той час я актыўна супрацоўнічаў з радыёстанцыяй «Савецкая Беларусь», што арыентавалася на нашых суічыннікаў, якія жылі за межамі рэспублікі. Ці не кожны месяц я расказваў пра новыя кнігі беларускіх пісьменнікаў, юбілей асобных з іх. З некаторымі гутарыў у студыі. Адна ж супрацоўніца гэтай радыёстанцыі, на жаль, прызвічча запамятаваў, захацела парамаўляць з Алесем Якімовічам. Дамовілася, што прыйдзе да яго на кватэру. Паколькі я ведаў, дзе ён жыў, праранавала стаць свайго роду гідам. Так і з'явілася інтэрв'ю, якое стала ў яго жыцці апошнім. Магчыма, яно і захоўваецца дзе-небудзь у архіве Беларускага радыё. Памятаю, развітаўшыся з Алесем Іванавічам, на вуліцы мы адзначылі са скрухам, што вельмі кепска ён выглядае. Але ў горшае не верылася. Ды не ад нас гэта залежала.

Алеся МАРЦІНОВІЧ

Разумная і добрая літаратура — разумнае і добрае пакаленне

Якая ж яна, выхаваўчая роля літаратуры? Пытанне зусім не рытарычнае. Даўно вядома, што працэс выхавання будучага менавіта на прыкладзе. Як праз прыклады з жыцця блізкіх людзей, сяброў, суседзяў, аднакласнікаў, проста знаёмых, так і праз літаратурныя вобразы. І толькі разумныя, маральныя, добрыя, па-майстарску напісаныя высокай мастацкай мовай кнігі могуць даць аснову для выхавання разумнага і добрага, мужнага і сумленнага, маральна паўнаўдара чалавека, годнага грамадзяніна сваёй краіны.

Нездарма ўсходняя мудрасць кажа: «Хочаш заваяваць краіну, выхавай яе дзяцей». Менавіта гэтым вельмі сур'ёзна займаюцца ўсе вядучыя разведкі свету, гэтакім прысвечаны навуковыя даследаванні заходніх спецслужбаў. І задача іх — любым шляхам знішчыць найвышэйшыя дасягненні патрыятызму, маральнасці і стойкасці духу нашых людзей на ўсёй, разбуранай і без іх уплыву, постсавецкай прасторы.

У 1946 годзе СМІ Вялікабрытаніі апублікавалі дакументы, нібыта знойдзеныя ў Германіі саюзнымі войскамі. Іх асноўныя палажэнні:

«1. Разбэсціць моладзь; адахоўваць яе ад рэлігіі. Выклікаць у яе цікавасць да сексу. 2. Ілжывай аргументацыяй разбурыць ранейшыя маральныя каштоўнасці. <...> 5. Адцягнуць грамадскую думку ад палітыкі, пераклачыўшы ўсю ўвагу на спорт, кнігі пра секс, гульні і іншыя малаважныя заняткі. 6. Узяць пад свой кантроль усе сродкі масавай інфармацыі. 7. Разбурыць веру людзей у лідараў, малюючы іх у ганебным, смешным і абразлівым выглядзе».

24 жніўня 1960 года «Лос-Анджэлес гералд» апублікавала вытрымкі з брашуры «Прамыванне мозгоў. Пераказ рускага дапаможніка па псіхалогіі». Брашура была выдадзена ў Нью-Ёрку ў 1955 годзе фондам Рона Хабарда — фантаста і заснавальніка «саенталагічнай царквы». У «рускім дапаможніку па псіхалогіі» зазначалася: «Зрабіўшы даступнымі разнастайныя наркатыкі, даючы падлетку спіртное, усхваляючы яго неўтаймаванасць, шпігуючы яго секс-літаратурай... псіхалогік можа выхавальваць у ім неабходную самільнасць да беспарадкаў, гульняў і і бескарыснага баўлення часу і падштурхнуць яго выбраць рашэнне, якое дасць яму поўную свабоду ва ўсім... Калі вы зможаце

забіць нацыянальную гордасць і патрыятызм у падрастаючага пакалення, вы заваяоце гэтую краіну».

Памятаю, каля 35 гадоў назад, працуючы ў сістэме народнай адукацыі, я была з чарговай праверкай у адной з вядучых дашкольных устаноў краіны, дзе мне з гонарам дэманстравалі прыёмы работы па метадыцы Сораса... Пытанне: які капіталіст, чалавек бізнесу, будзе проста так, без усяякай выгады ўкладваць свае грошы ў выхаванне дзяцей чужой, ды яшчэ варожай яму, краіны — тады гэта быў СССР? Вядома ніякі і ніколі. Калі толькі ў яго няма сваёй зацікаўленасці. А Сорас шмат уклаў сродкаў: гранты, дапаможнікі, метадычкі, разнастайныя матэрыяльныя бонусы... Але ж уся яго праграма, як стала пазней усім зразумела, была накіравана на падтрымку ліберальнай літаратуры і знішчэнне патрыятычнай, нацыянальнай.

Не прыжылося ў нас, беларусаў, як і ў рускіх людзей, навізлівае імкненне Захаду знішчыць, сказіць усю сістэму нашай адукацыі і выхавання. Яны планавалі знішчыць наша, роднае, самабытнае, нацыянальнае, патрыятызм і гарачую любоў да Радзімы, якія з першых дзіцячых вершаў, казак і апавяданняў увайшлі ў нас. І важная, калі не галоўная, роля ў гэтай барацьбе не на жыццё, а на смерць належыць менавіта літаратуры.

Мастацкая літаратура — наймацнейшая крыніца выхавання чалавека. Праз мастацкія вобразы яна дае нам паняцці добра, праўды, ісціны. Ніякія развагі, самыя красамовныя, ніякія доказы, самыя пераканаўчыя, не могуць аказаць на розум чалавека такога ўздзеяння, як праўдзіва намаляваны вобраз. У гэтым сіла і значнасць літаратуры.

Віртуозная работа над тэкстам лепшых майстроў слова мае велізарнае значэнне. Яна пашырае круггляд чалавека, прывучае да ўдумлівага чытання, да разумення тых ідэй, якія праз вобразы перадае аўтар. Літаратура — гэта магучы сродак, які можа вылучыць, падказаць шляхі самаўдасканалення, будучы чароўным даведнікам у бурлівым акіяне пачуццяў і войн, міжусобі і смяротнай барацьбы за перадад свету.

Дастаткова ўспомніць поўны прыгажосці і лірызму чароўны вобраз Яраслаўны са «Слова пра паход Ігараў». Яна — увасабленне каханя і вернасці. Ёе смутак у расстанні з Ігарам сумяшчаецца з грамадзянскай скрухай: Яраслаўна засмучана пагібеллю дружыны свайго мужа і, звяртаючыся да сіл прыроды, просіць

дапамагчы не толькі яе «ладзе», але і ўсім яго воінам. Аўтар «Слова» здолеў надаць вобразу Яраслаўны незвычайную жыццёвасць і праўдзівасць. Ён першы стварыў выдатны вобраз рускай жанчыны.

Пушкін стварыў незабыўны вобраз Таццяны Ларынай, натуры глыбокай, закаханай, чыстай і светлай. Шчырая і простая, яна кахае «без искусства, послушная влеченью чувства».

Падобныя вобразы створаны ў рускай і беларускай старажытнай і класічнай літаратурах. Іх вялікае мноства ў творах нашых сучаснікаў, якія жылі і жывуць у XX і XXI стагоддзях. Дастаткова ўспомніць толькі некаторых герояў: Бандароўна ў Янкі Купалы, сімвал беларускага патрыятызму і нацыянальнай героі Дзед Талаш у Якуба Коласа, Ганна Чарнушка ў Івана Мележа, Андрэй Беларэцкі ў Надзея Яноўская ва Уладзіміра Караткевіча, Сотнікаў, Пятрок і Сцепаніда Багацькі ў Васіля Быкава, Саша Траянава і Пятро Шалітовіч у Івана Шамякіна і многія іншыя па-майстарску створаныя вобразы жывых людзей, якія пакутуюць і змагаюцца, працяляюць мужнасць у найсмаданейшых жыццёвых сітуацыях і ў выніку робяць высокі маральны выбар на карысць добра і святла, жыцця і міру, справядлівасці і абавязку.

Многія пісьменнікі, якія жывуць з намі побач, працуюць з мастацкім словам сёння, ствараюць станючыя вобразы нашых сучаснікаў. Таму што і сёння, як і заўсёды, у жыцці ёсць месца подзвігу. Складаныя маральныя сітуацыі ўзнікаюць вакол нас і з намі штодня, і важна зрабіць правільны выбар. Напісаны новыя сучасныя творы, на прыкладзе якіх сёння можна і трэба весці выхаваўчую работу сярод дзяцей і падлеткаў, пачынаючы з малодшага ўзросту і да студэнцкіх гадоў. Аўтары іх — вядомыя творцы: народны пісьменнік Беларусі Мікалай Чарнін, лаўрэат дзяржаўнай прэміі Мікола Мятліцкі, акадэмік, літаратуразнаўца Уладзімір Ніламедаў і многія іншыя майстры слова.

І ўсё ж пісьменнікі Беларусі яшчэ ў неаплачым даўгу перад гісторыяй краіны і яе чытачамі. Перад імі сёння як ніколі востра стаіць найважнейшая задача па стварэнні мастацкіх вобразаў, якія дапамаглі б падняць тэму патрыятычнага выхавання, і не толькі сярод моладзі. Неабходна выправіць шматлікія памылкі і ў розумах старэйшага пакалення ў наш трывожны час.

Тамара КРАСНОВА-ГУСАЧЭНКА

Памяці патрыёта

З 8 снежня 2023 года і да 30 студзеня 2024 года на тэрыторыі Полацкага раёна праводзіцца шэраг тэматычных праектаў, прысвечаных 100-годдзю з дня нараджэння беларускага пісьменніка, Ганаровага грамадзяніна горада Полацка Аляся Ануфрыевіча Савіцкага.

9 студзеня 2024 года ў Полацкім гарадскім Палацы культуры адбылося ўрачыстае мерапрыемства, прысвечанае памяці патрыёта, пісьменніка, героя Аляся Савіцкага.

У мерапрыемстве прынялі ўдзел: намеснік старшыні Полацкага райвыканкама па сацыяльных пытаннях С. Валюшкіна, начальнік аддзела культуры Полацкага райвыканкама А. Астапава, старшыня Віцебскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Т. Гусачанка, члены СПБ А. Сухараў, Л. Піскун, Н. Хахлоў, Г. Загурская, І. Саламаха і іншыя запрошаныя госці.

Т. Гусачанка зачытала прывітальны адрас да ўдзельнікаў і арганізатараў мерапрыемства ад Прэзідыума Саюза пісьменнікаў Беларусі за подпісам старшыні грамадскага аб'яднання А. Карлюкевіча. Мерапрыемства прайшло пры поўнай залі: навушчы, студэнты, педагогі, удзельнікі літаратурных аб'яднанняў Полацка... Кульмінацыяй стаў святачны канцэрт, кранальнымі момантамі якога былі відэазапісы з выступленняў Аляся Савіцкага.

Аляся Ануфрыевіч нарадзіўся 8 студзеня 1924 года ў Полацку. У гэтым

горадзе прайшлі першыя гады яго жыцця, тут ён пайшоў у школу. У 1939-м сям'я пераехала ў Іродна, дзе Алясей працаваў вучобу ў сярэдняй школе.

У гады нашэсця нямецка-фашысцкіх захопнікаў юнак са зброяй у руках абараняў незалежнасць Радзімы: спачатку ў партызанскіх атрадах на Віцебшчыне, а пасля вызвалення Беларусі — у Савецкай арміі. На яго баявым рахунку больш за дзесяць падарваных эшалонаў, мноства спаленых і ўзарваных мастоў у тыле ворага, удзел у баях за вызваленне Літвы, Польшчы, ва ўзяцці Берліна.

Алясей Савіцкі быў тройчы паранены. Пасля дэмабілізацыі працаваў у рэдакцыі полацкай абласной газеты «Вальшавіцкі сцяг», на старонках якой у 1948 годзе быў надрукаваны яго першы твор — апавяданне «Рыбакцае шчасце». У гэтыя ж гады ўзначальваў полацкае літаратурнае аб'яднанне «Наддзвінне». Пасля заканчэння ў 1958 годзе Літаратурнага інстытута імя М. Горкага ў Маскве працаваў загадчыкам рэдакцыі выдавецтва «Ураджай», затым — вучоным сакратаром Літаратурнага музея Я. Коласа і неўзабаве ўзначаліў сектар мастацкай літаратуры аддзела культуры ЦК КПБ.

З 1973 г. Алясей Савіцкі поўнацю прысвяціў сябе творчасці. Да гэтага часу ўжо выйшлі ў свет яго апавесці «Кедры ля мора», «Пасля паводкі», роман «Жанчына», апавесць аб будаўніках — «Самы высокі паверх» (удастоена прэміі Ленінскага камсамола Беларусі, 1972).

Пазней былі напісаны раманы «Верай і праўдай», «Літасці не кахай», «Памерці заўсёды паспееш», якія склалі свайго роду трылогію. У выніку атрымалася шырокае мастацкае палатно, якое глыбока і пераканаўча паказвае гістарычную панараму партызанскай барацьбы з фашысцкімі акупантамі на беларускай зямлі з першых дзён вайны да вызвалення. Блізкія па тэматыцы да трылогіі раманы «Зямля не раскажа», «Верась», апавесць «Белая знічка».

Яшчэ адну старонку гераічнай барацьбы беларускага народа з фашысцкімі захопнікамі А.Савіцкі адкрыў у раманы «Обаль». Дзякуючы гэтай твору

чыгуначная станцыя Обаль, што пад Полацкам, увайшла ў гісторыю як месца барацьбы беларускіх маладагвардзейцаў, аб'яднаных у камсамольскую падпольную арганізацыю «Юныя мсціўцы».

Кола твораў інтарэсаў пісьменніка даволі шырокае: праблемы вясковага жыцця (роман «Польны — трава горкая»), апавяданні «Вёска была за лесам», «Мітуліца»), духоўны свет сучасніка (апавесць «І нічога ўзамен»), роман «Толькі аднойчы», апавяданні «Сезоннікі», «Вольга прыхала» і інш.), тэма дзяцінства («Чудеса на Лысой Горе», «Радості і невзгоды золотистого карасика Бублика», «Женя, Линда и Рик», «Приключения Мурки» і інш.). Алясей Савіцкі — аўтар ствараў публіцыстычных артыкулаў. Многія яго творы перакладзены на рускую, украінскую, узбекскую, грузінскую, славацкую і іншыя мовы.

Аб прызнанні баявых і творчых заслуг Аляся Ануфрыевіча Савіцкага сведчаць шматлікія ўзнагароды: ордэны Чырвонай Зоркі, Славы III ступені, Айчынай вайны I ступені, «Знак Пашаны», Францускага Скарыны і шматлікія медалі. Пісьменніку прысвоена званне «Ганаровы грамадзянін Полацка» (1987). Яго творы неаднаразова становіліся лаўрэатамі розных прэмій.

Захаваць памяць свайго пакалення, данесці праўду новым пакаленням беларусаў — такі патрыятычны і чалавечы абавязак пранёс праз усё жыццё пісьменнік-грамадзянін Алясей Савіцкі.

Прэс-служба Віцебскага абласнога аддзялення СПБ

Па дарозе да самога сябе

«Не ведаючы мінулага, не пабудавачь будучыні», «Якая сям'я — такі і я», «Без сям'і і свайго роду — няма нацыі, народа»... Калі чытала лістанадаўскі нумар часопіса «Нёман», на памяць прыйшлі прыказкі аб сям'і і родзе. Важнасьць роду, на мой погляд, лепш за ўсё выказаў у сваім выслоўі філосаф і настаўнік XVIII стагоддзя Рыгор Скаварада: «Пазнай свой край, сябе, свой род, свой народ, сваю зямлю — і ты ўбачыш шлях у жыцці. Шлях, на якім найбольш дакладна раскрыюцца твае здольнасці. Ты дасі яму працяг, праклаўшы сцяжынку, з той сцяжынкi ўжо рушылі ў жыццё твае нашчадкі. І будзеш ты».

Сапраўды, шлях да сябе пачынаецца з першых крокаў на роднай зямлі. І ўсё роўна, куды б у далейшым не закідаў чалавека лёс, на нейкім этапе ён вяртаецца думкамі, малітвамі, эмоцыямі да бацькоўскай хаты, радзімы, блізкіх людзей, да самога сябе.

У тэкстах адзінаццатага нумара часопіса так ці інакш рэалізуецца матыў сям'і, роду, радзімы. Найбольш відавочна гэта прадеманстравана ў жанры мастацкай аўтабіяграфіі, у традыцыйных паэтыкі якога вытрымана эса Змітрака Марозава «Мая Беларусь... Рабіна мая». Дарэчы, у эпілогу да сваіх успамінаў аб родных аўтар звяртаецца да цытаты яшчэ аднаго знакамітага філосафа, ужо XX стагоддзя, святара Паўла Фларэнскага: «Здольнасць да самавызначэння чалавек атрымлівае праз веды аб продках». Пакутнік 1930-х гг. святар Павел як ніхто ведаў, што такое каштоўнасць сям'і. «Я думаю пра вас», — пісаў ён са ссылкай сваёй жонцы і пяцірычым дзецям, гэта значыла — «Я малюся за вас». «Усе думы пра вас» — так называецца яго кніга пісем да родных, якая змяшчае сотні лістоў-малітваў і настаўленняў, кожны з якіх прасякнуты адзінай думкай: не забывайце сваіх каранёў.

Такія эсы, як «Мая Беларусь...» Змітрака Марозава, акрамя эстэтычнай і пазнавальнай, выконваюць важную духоўна-маральную функцыю, паколькі прымушаюць чытача задумацца: а хто былі мае бабка і дзед, адкуль пайшоў наш род, як пазнаёмліся мае бацькі. Сучасны чалавек не ведае часам, адкуль родам яго бацька ці маці, не кажучы ўжо пра асабісты гісторыі больш далёкіх продкаў.

Апаўданаў у З. Марозава вядзецца ад першай асобы і ахоплівае час ад першых

успамінаў-эпізодаў з 3-гадовага ўзросту пісьменніка. У тканіну ўплітаюцца маналогі-споведзі бабулі Анісіі, родных аўтара, лісты маці да яго і ўнукаў, а таксама лірычныя адступленні. Так, знікламу без вестак падчас Вялікай Айчыннай вайны дзеду Васілю прысвечаны наступныя пранізлівыя радкі:

*... Те суровых три слова,
как возласы чести,
Вызывают во мне неугасимую дрожь...
Ожидая от деда погубившего весты:
«Я живой, мой внучок.
Ну а ты как живешь?»*

Камусьці можа здацца няціплым пісачь пра сябе, маўляў, у многіх людзей так усё і было: вёсачка, пах сырадою, дзед-салдат, маміны клопаты, юнацкія мары... Але эса атрымалася і не пра аўтара быццам, а аб тым, што яго сфарміравала і хто яму даў пуцёчку ў жыццё. Таму перад намі не аўтабіяграфія, а гімн роду, удзячныя радкі аб чырвоным рабіне беларускай зямлі, шматпакутнай і шчодрай на любоў.

Эса-успамін «Мой дзед, дзед Чэсік» Ядвігі Адамчык, унучкі беларускага пісьменніка Вячаслава Адамчыка, адносіцца да мемуарнай літаратуры. Успаміны дзяцінства, калі жыла ў знакамітым пісьменніцкім доме па вул. К. Маркса, куды ў госці да дзёда заходзіў, напрыклад, У. Караткевіч, які называў маленькага ўнучку пісьменніка «бліном у смятане» за яе белую скуру. Прыпамінаецца

Ядвізе і пісьмовы стол з ідэальна завостранымі алоўкамі і мноствам ручак, якія пісьменнік перыядычна дарыў любай унучцы, — імі яна пісала дыктоўкі, увесь час прапускаючы літары.

Вобраз дзёда ў дачным садзе — «А ён быў душой гэтага саду: вечно нешта саджаў, вывучаў, прывываў, апырскаваў, збіраў ураджай...» — становіцца вобразам творцы ў эдэмскай прасторы. Бо хто, як не аўтар, з'яўляецца прадаўжальнікам Божай задумы аб свеце і закліканы ўпрыгожваць яго!

«Сёння мы жывём ужо 2023 году, я жыву ў Іспаніі. У мяне да гэтага часу цяга да якасных пісьмовых прылад, і я па ранейшаму прапускаю літары. Час ад часу бачу адзін і той сон... Я на лепшых чы ў дзёда ў садзе, лета, спёка, паспелі чорныя парэчкі, а дзед адчыніў акно свайго кабінета і крычыць мне ўніз: — Ядзя, не чапай гэтага чымяля!»

Пра свайго сябра і настаўніка, паэта і дакументаліста Анатоля Вялюгіна, які блаславіў і вывёў на паэтычную дарогу, цёпла ўспамінае ў эсе «Адрас каханя» Казімір Камейша. «Адрасы людзей змяняюцца, як змяняецца і само наша жыццё, але вось адрас каханя паэта застаецца нязменным. У паэта Анатоля Вялюгіна ён той самы, які і быў пры жыцці. Гэта — Радзіма, родныя беларусы прасторы, зямля яго продкаў», — адзначае К. Камейша.

Разам з ім чытач пройдзе па маршрутах сяброў, даведаецца пра сустрэчы А. Вялюгіна з І. Шамякіным, М. Лыньковым, Я. Брылём, В. Катаевым; аб вучобе ў Інстытуце кінамаграфіі на курсах у Аляксандра Даўжэнькі, аб яго шляху ў вялікую літаратуру, працы ў рэдакцыі часопіса «Польмя». Сам Казімір Камейша гаворыць пра школу Анатоля Вялюгіна ў беларускай паэзіі, называючы паэта «беларускім Літінстыгутам». Творчасць аўтара эса можна аднесці да гэтай жа школы.

Аб следзе, які чалавек пакідае на зямлі, раман «Электрычная неўміручасць» Анатоля Матвіенкі. Займалыны сюжэт пра вучонага-дзівака, юродзівага, незразуметага многімі, незпрызнанага і пасля смерці Якава Наркевіча-Ёдку ўвесь час грывае цікавасць чытача. Гэта гісторыя аб тым, што сапраўднай навукі, як і сапраўднае мастацтва, не павінна закрывацца ў нацыянальнае, геаграфічнае, палітычнае гета. Гэта гісторыя аб тым, што ўзнагароды знаходзяць сваіх герояў, няхай на не зямлі, але на нябёсах дакладна, і невядома яшчэ, якая з іх даражэйшая. У цэлым галоўны

герой настолькі шматгранны, а гістарычны кантэкст твора такі цікавы (канец XIX — пач. XX стагоддзяў), што, падаецца, аўтар паскупіўся на аб'ём, і атрымалася хутчэй аповесць ці нават сцэнарый да фільма, а не раман. Хоцца працягу гісторыі або цыкла падобных распевадаў.

Гісторыка-фантастычная проза, прадстаўленая апаўданаўмі з кітайскай цывілізацыі Міхаіла Шэлехава «Шаўковыя ніткі» ўяўляе сабой сінтэз культурна-гістарычнага зрэзу з «эпохі бліскучай дынастыі Тан» і прырыў у сюррэалістычны свет душы галоўнага героя. Прыгоды, стражнікі, шаманы, манахі — у калейдаскопе сюжэтаў і вобразаў ёсць месца цудам: як фіктыўным «ператварэнне» вады ў віно як вынік самаўтушэння, нечаканае «ўзбагачэнне» няўдачлівага Фана і інш.), так і сапраўдным, якім з'яўляецца ачышчэнне героя праз мэтафару выгнання ўсяго злога з сябе (квазірытуал знешняга экзарцызму ў фінале цыкла). Так, шаўковыя ніткі становяцца прытчай аб нітках лёсу, якія плітуць мойры, і не важна, якой яны нацыянальнасці.

Мова душы — лірыка. І самае патэмачнае выкладаецца ў вершах. Паэзія ў 11 нумары часопіса прадстаўлена лірычнымі падборкамі Навума Гальперовіча, Наталі Кучмель і Зінаіды Багамолавай. Пейзажная, філасофская, любоўная — яна заўсёды вядзе да пазнання асобы, свету і чалавека ў гэтым свеце.

*И в горечи звенящей немоты
Никто и не заметит в целом свете,
Как этот бой жестокий примеш ты,
Как будто ты один за все в ответе.
(Н. Гальперович «Зацікне горад...»)*

Таксама на старонках часопіса чытач знойдзе найцікавейшае інтэрв'ю з грамадскім дзеячам, педагогам і пісьменнікам Аляксандрам Радзьковым. Дыяпазон гутаркі шырокі: пытанні інтэлекту, мастацкага пазнання, сакрэты творчасці, дасягненні і планы на будучыню.

Аб мерапрыемствах, якія прайшлі ў Мінску ў рамках Дзёна башкірскай літаратуры ў Беларусі, расказвае ў рубрыцы «Літаратурная садружнасць» першы намеснік старшынкі Саюза пісьменнікаў Беларусі Алена Стэльмах. Што аб'ядноўвае людзей розных краін і кантынентаў? Што вяртае іх да дому, да роду і нарашце да самога сябе? Адказ выдавочны: памяць. А памяць запісаная, як вядома, застаецца ў вяках.

Татцяна СІДАРАВА

«Зберагу па-бацькоўску слова...»

Разважаючы пра задуму кнігі Мікалая Кавалевіча «Перад іконаю зямлі: вершы водзкі, артыкулы, урокі», прыходзіш да двух значных адкрыццяў: у кожным паэце жыве вялікі настаўнік, а сучасны чытач вельмі трэпаціва ставіцца да крыніцы затоенай энергіі і прыгожай сілы — Паэзіі. Творчасць абуджае, ратуе ад абьякавасці, выхоўвае і адкрывае для нас новыя старонкі пазнання свету.

У кнізе, рэкамендаванай да выдання навукова-метадычным саветам Брэсцкага абласнога інстытута развіцця адукацыі, сабраны паэтычныя творы Мікалая Кавалевіча, літаратурна-навуковыя артыкулы, рэцэнзіі. Сваім педагогічным досведам падзяліліся і педагогі Брэсцчыны, якія разгледзелі творчасць паэта ў кантэксте сучаснага адукацыйнага і выхавачага працэсу.

У раздзеле «Біяграфія і бібліяграфія» адзначаны галоўныя вехі працоўнага і творчага жыцця Мікалая Кавалевіча: кандыдат навук, аўтар навуковых прац па праблемах метадыкі выкладання матэматыкі, псіхалогіі навучання, арганізацыі эксперыментальнай і інавацыйнай работы, лаўрэат літаратурнай прэміі імя У. Калеснікі.

Рэцэнзент кнігі, доктар педагогічных навук, прафесар кафедры беларускай і рускай моў Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта Марыя Жыгалава лічыць, што чытаць і аналізаваць вершы Мікалая Кавалевіча — значыць спрабаваць зразумець сваю стужку жыцця. «У сваёй творчасці аўтар паднімаецца да філасофскага асэнсавання чалавечых адносін, сутнасці і сэнсу быцця. Тэмай шматлікіх яго вершаў з'яўляюцца філасофскія разважанні пра жыццё ў Сусвеце, пра сэнс чалавечага існавання, пра тое, што застаецца нашчадкам пасля нашай смерці», — падкрэслівае ў сваёй даследчай працы М. Жыгалава.

На старонках кнігі змешчана навукова-даследчая работа навучніцаў Здзітаўскай сярэдняй школы Бярозаўскага раёна Маргарыты Сіняк і Аляксандры

Канановіч, напісаная пад кіраўніцтвам настаўніцы беларускай мовы і літаратуры Алены Чайчыц, а таксама навукальны трэнажор па творчасці паэта «Храм душы». Натхнёны пудоўнымі радкамі свайго сучасніка-паэта, настаўнік рускай мовы і літаратуры Крошыньскай

сярэдняй школы Баранавіцкага раёна Сяргей Севераў распрацаваў два ўрокі для шасцікласнікаў.

У шматлікіх водгукх літаратурнаўцы і чытачы падкрэсліваюць высокае пачуццё патрыятызму, уласцівае паэзіі Мікалая Кавалевіча.

Паглыбляючыся ў падрабязны аналіз твораў, захоплены чытач можа назіраць, як раскрываюцца думкі пісьменніка ў прасторы тэксту, абвясчваючы адзінства макракосмасу і мікракосмасу асобы.

«Нечаканыя россыпы эпітэтаў, параўнанняў, метафар яркімі жамчужынкамі зніжаюць ва ўсіх паэтычных зборніках Мікалая Кавалевіча. А яго чатырох-радкоўі часам аб'ёмней за паўнаважкія паэмы», — дзеліцца ўражаннямі настаўнік рускай мовы і літаратуры Хрыстоўскай базавай школы Бярозаўскага раёна Ніна Кузьбар.

Як бачым, дэталёвае вывучэнне творчасці паэта-земляка абуджае ў моладзі цікавасць да літаратуры ў цэлым, дае добры старт да самапазнання, магучы стымул да духоўнага росту, выхоўвае эстэтычны густ.

Татцяна ДЗЕМІДОВІЧ

Незнаёмы знаёмец Полацкі

Адзін з самых сьлынных ураджэнцаў старажытнага горада Сімяон Полацкі, як і яго папярэднік і зямляк Францыск Скарына, увагай даследчыкаў не абдзелены. Падабенства паміж імі і ў тым, што па-ранейшаму цікаваць да іх жыцця і творчасці не змяншаецца. Сведчанне таму і манаграфія Лолы Званаровай «Открывающий врата учености: жизнь и творчество Симеона Полоцкого», якая звяртаецца да мала вивучаных старонак яго дзейнасці. Аднак, перш чым перайсці да асноўнага прадмета гаворкі, важна высветліць, чаму Лола Уткіраўна ўзялася за даследаванне творчасці менавіта Сімяона Полацкага. Ды яшчэ, набліжаючыся да яго, прайшла і не менш важны, а ў нечым і больш значны працэс — захапілася беларускасцю.

Яна падрабязна пра гэта апавядае ў матэрыяле «Прадмова: 40 гадоў пасля». Атрымалася разгорнуць аўтабіяграфія, якая, несумненна, не напісалася б у такім выглядзе, калі б не было... Сімяона Полацкага. А ўсё пачалося з таго, што, паступіўшы ў 1976 годзе на філалагічны факультэт Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта, захапілася старажытнаруская літаратурай. Адбылося гэта дзякуючы аднаму з выкладчыкаў: «Вячаслаў Андрэявіч Грыхін (1943—1987) натхнёна чытаў нам лекцыі па гэтай няпростай дысцыпліне, і мне стала відэачына: займацца трэба толькі старажытнаруская літаратурай, а дакладней — творчасцю Сімяона Полацкага, чые рукапісы ўжо некалькі стагоддзям ляжаць неапублікаванымі, а ў гэты момант кахаюць свайго часу ў рукапісным аддзеле Дзяржаўнага гістарычнага музея ў Маскве, амаль на Краснай плошчы».

Здавалася б, якая праблема! Хутчэй пачынай знаёміцца з імі. Ды казалася, што ўсё не так проста, я падавалася. Полацкі як бы прыцягваў да сябе, але адначасова і адштурхоўваў. Зразумела, не сам ён. Давялося сутыкнуцца з непрадбачанымі цяжкасцямі. Пра іх раскажа падрабязна. Інакш і не магла, бо ўсё, што давялося перажыць, паступова вымалёўвалася ў тую даследчыцкую апантанасць, якая прымушала горы варочаць. Хай сабе і не сапраўдныя, а ўяўныя — тыя, што пастаянна ўзніклі на шляху набліжэння да Сімяона Полацкага.

На трэцім курсе напісала курсавую работу аб яго творчасці. Прачытала я

на пасяджэнні студэнцкага навуковага таварыста, на якім пазнаёмілася з Віктарам Былініным. Ён вучыўся курсам вышэй. Пазней з ім падрыхтавала кнігу Сімяона Полацкага «Вірши» (прадмова, каментарый, складанне), якая ў 1990 годзе выйшла ў выдавецтве «Мастацкая літаратура». Што да жанру, то гэта невялікія ўрачыстыя тэксты з абавязковай рыфмай, але свабодным рытмам.

Аднак да гэтага трэба было, як кажуць, дажыць. У сваёй «Прадмове...» Лора Званарова расказала таксама і пра тое, якія вялікія цяжкасці ўзніклі пры падрыхтоўцы гэтага выдання. Ды яны былі і раней. Ужо тады, калі, каб лепш зразумець вытокі творчасці Сімяона Полацкага, увайсці ў яго ўнутраны свет, наведана Беларусь і, канешне, пабывала ў Полацку. І пра стасункі з супрацоўнікамі часопіса «Малодосць» гаворыцца, пра дэбют на яго старонках з артыкулам «Вечныя радкі». Расказваецца пра наведанне Акадэміі навук Беларусі, пра абарону доктарскай дысертацыі.

Той, хто добра ведае творчасць Сімяона Полацкага, запомніць і эпізод, калі ёй нарэшце дазволілі «адзін раз у тыдзень тры гадзіны працаваць з рукапісамі Сімяона Полацкага. [...] Я сядзела і перапісвала ў два тоўстыя сшыткі тэксты з «Рыфмалагіёна» і «Вертаграда шматкаляровага». Пасля ён быў зняты на пленку: «Цяпер доўгімі вечарамі і нават на чымі (днём я працавала і вучылася) мы з Віктарам Былініным з дняпрактара, высвечваючы на прасцірадла тэкст, ператваралі яго ў машынапіс». А набіраць

было так няпроста. Творы таго часу з цяжкасцю паддаюцца чытанню.

«Вірши» Сімяона Полацкага — вынік тытанічнай працы. Манаграфія «Открывающий врата учености...» — гэта апошдэ пра тое, як яго творы звязаны з тым, што ў гэты час пісалі і прадстаўнікі іншых народаў, якія з'яўляліся выкладчыкамі Кіева-Магілянскай і Віленскай езуіцкай калегіі, дзе Сімяон Полацкі вучыўся.

Вядома, «ранняя творчасць Сімяона Полацкага прывесчана нямаля даследаванняў. Але ў асноўным выдзецца літаратурнаўчы аналіз рытарычных дэкламацый (маналогаў і дыялогаў), напісаных Сімяонам Полацкім на старабеларускай ці царкоўнаславянскай мовах». Але ў яго рукапісах звыш пяцідзсяці польскамоўных твораў. На гэтых і іншых аспектах і засяроджана ўвага ў манаграфіі Лолы Званаровай. Як сведчыць у водгуку доктар гістарычных навук, вядучы навуковы супрацоўнік Інстытута расійскай гісторыі РАН Андрэй Багданаў, «да яе несумненых заслуг трэба

аднесці пераканаўчае асэнсаванне сувязі творчасці асветніка са старабеларускай літаратурнай традыцыяй, пэамія Міколы Гусоўскага «Песня пра зубра», з прадмовамі Францыска Скарыны».

На вокладцы манаграфіі змешчаны адзіны партрэт Сімяона Полацкага, які даўно стаў хрэстаматычным. На ім удумліва, надзіва засяроджаны, з даволі прыкметнымі маршчынамі твар немаладога чалавека. Цяжар пражытых гадоў у стомленым позірку вачэй. Спагадных і адначасова мудрых. Рукі, складзеныя крыж-накрыж, абпіраюцца на кнігу, пастаўленую «рабром». Адрзуць відаць: гэта адзінае, што звязвае яго з навакольным светам. Толькі такую радасць можа ён дазволіць сабе на зямлі. Усё ж астатняе для яго, па сутнасці, не існуе. Колькі ўжо часу ён лічыць за лепшае размаўляць толькі з Богам. З Богам, каб пасля гутарыць з людзьмі.

Такім паказам Полацкага на гравюры рускі мастак, рысавальшчык, гравёр Васілій Матэ. Цяжка сказаць, колькі гэтая выява адпавядае сапраўднаму вобразу таго, каго ЮНЕСКА ўключыла ў лік самых выдатных дзеячаў усходнеславянскай культуры. Партрэтаў жа, напісаных пры яго жыцці, не захаваўся. Хочь магло стацца і так, што яны ёсць і недзе згубіліся. Але нам трэба ўспрымаць Сімяона Полацкага такім, якім адлюстравана яго Васіль Матэ — творца з другой паловы XIX — пачатку XX стагоддзяў.

Адкрываць жа значнасць Полацкага як асобы ў многім дапамагаюць новыя даследаванні яго шматграннай дзейнасці. Асабліва такія, якія прывесчаны аспектам, што раней у належнай ступені не закраналіся. Гэта і відаць з манаграфіі Лолы Званаровай, якая выйшла ў маскоўскай выдавецтве «Academia». Дарэчы, яна пабачыла свет у серыі «Отчественная история». Той, пра каго так дасведжана апавядаецца, знаходзіўся на сумежжы некалькіх славянскіх культур. Найперш беларускай і рускай.

Язэп ЛІТВИНОВІЧ

Праўдзівая, пераканаўчая горам і болем

З інтарэсам і захапленнем чытаецца кніга Анатоля Дзенісейкі «Любоў у агні вайны», выдадзеная ў 2014 годзе і перавыдадзеная са значным дапаўненнем у кастрычніку 2023-га брэсцкім выдавецтвам «Альтэрнатыва». А вось пісаць водгук на кнігу складана. Пра яе ўжо столькі ўсяго добрага і светлага напісана знакамітымі людзьмі, што цяжка штосці дадаць ці сказаць лепш за іх.

аснова павялічвае глыбіню пранікнення ў свядомасць і сэрца чытача».

Не менш вядомы Мікалай Кузьміч, заслужаны дзеяч мастацтва Рэспублікі Беларусь, стваральнік копіі крыжа Ефрасінні Полацкай, падкрэсліў, што «ў кнізе ёсць раздзел — наказ нашчадкам, гімн дабру. Ён гучыць духоўным камертонам, які падтрымлівае высокую, чыстую ноту... Гэтая светлая кніга павядае за сабой сваю армію чытачоў. Такія кнігі не даюць душы зачарсцвець...»

Шмат цудоўных слоў сказалі пісьменнік, заслужаны журналіст Беларусі Георгій Тамашэвіч, ветэран Вялікай Айчыннай вайны Пётр Магуйла, колішні Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Расійскай Федэрацыі ў Рэспубліцы Беларусь Аляксандр Сурыкаў, кампазітар Валянцін Перапёлкін і іншыя чытачы.

Адноўленая кніга набыла адпаведную літаратурную важкасць, адметную яркасць, значную ёмістасць. Творы напісаны па ўспамінах аўтара і па аповесцях родных і знаёмых — пра нялёгкае жыццё і лёсы тых, каго апаліла вайна, хто не вярнуўся з фронту, не дакачаўся бацькоў, сыноў, братоў, каханых. Героі твораў — не выдуманая персанажы, не абалуеныя вобразы, а людзі са сваімі імёнамі і прозвішчамі. Сярод іх — знакамітыя беларусы, землякі-палешукі, сябры, родныя і блізкія аўтару людзі.

Кніга дапоўнена новымі апавяданнямі, нарысамі, наваматамі, эсэ, апавед падмацаваны гістарычнымі фактамі, актуальнай і грунтоўнай інфармацыяй.

Сабрана ўсё лепшае, чалавечае, што характэрна беларусам. Гэта — патрыятызм і духоўнасць, гераізм і мужнасць, стойкасць і нязломнасць народа ў барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі, дабрадушнасць і міласэрнасць, працавітасць і кемлівасць, адданасць і любоў да сваёй зямлі, да Беларусі.

Было б добра прапанаваць гэтую кнігу для пазакласнага чытання ў старэйшых класах. Даўно вядома, што на выхаванне чалавека, на фарміраванне яго

характару аказваюць уплыў не толькі этнаграфічныя, эканамічныя ўмовы, але і гістарычныя падзеі, гераічныя ўчынкі як асобных людзей, так і нават пакаленняў. Не мае значэння, у якім часе нарадзіўся чалавек. Галоўныя рысы ён абываюць на наступе, з ранняга дзяцінства ўбярэ ў сваю душу і сэрца ўсё лепшае, што здобылі і збералі для яго старэйшыя пакаленні, добра ўсвядоміць, да якіх каранёў, да якога роду ён належыць. А для гэтага трэба выхоўваць нашых дзяцей на добрых справах, народных традыцыях, адметных прыкладах, гераічных учынках. Важна падбраць і прапанаваць вучням патрэбную літаратуру, кніжкі, з дапамогай якіх прыбіваюцца высокія, прыгожыя пацучы, гартуюцца сілы духу, кнігі, якія вучаць дабру і справядлівасці, міру і дружбе, любові і вернасці, адданасці і стойкасці. Усё гэта ёсць у Анатоля Дзенісейкі.

Другое выданне ўжо стала на вахту Паміці ў Беларускам дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, заняло дастойнае месца ў Прэзідэнцкай бібліятэцы ў Доме ўрада, у бібліятэцы Мінскай духоўнай семінарыі, у шматлікіх абласных, цэнтральных, раённых бібліятэках.

Кніга Анатоля Дзенісейкі «Любоў у агні вайны» вылучана на саісканне абласной літаратурнай прэміі імя Уладзіміра Калеснікі ў намінацыі «Проза». Як чытач і прыхільнік творчасці Анатоля Іванавіча жадаю аўтару перамогі!

Надзея ПАРЧУК

Анатолий ЗЭКАЎ

Пра зімовыя парадкі

1.
Ні смехам, ні ўсур'ез
не разумеем мы:
траву скасіў мароз
задоўга да зімы.

З надвор'ем штось не ў ладзе,
гарэзуе зіма:
то снег у лістападзе,
то ў студзені — няма.

І паспрабуў паедзь
куды — і смех, і грэх:
Ці тэніску адзець,
ці паліто наверх?

2.
...і прыойдзе ў люты студзень
без ніякіх перашкод,
бо зіма даўно не студзіць,
не лютуе колькі год.

А калі за дзесяць мінус,
нас калючы і трасе,
і такія робім міны,
быццам вымерзлі мы ўсе.

3 розных гадоў згадкі

Дык няўжо забыць паспелі,
як таму мо з сорок год
маразы зімой люцелі
і на плот аж лез сумёт.

Так было ў маленстве нашым.
А сягоння — не сакрэт! —
як пра тое ўнуку скажаш,
дык не верыць дзеду шкет.

Быццам, думае, дзед хлусіць,
пераблытаў штось стары.
Студзень. Люты. Дождж цярусіць.
І бяснежна на двары.

3.
Зіма, хоць снег — у дэфіцыце.
Загалаледзіла пагода.
Так слізка, толькі і глядзіце,
каб не рассунуліся боты:
адзін — улева, другі — управа,
і не паспееш хаўкнуць ротам,
як, будзь пры тым хоць тройчы жвавы,
употырч пляснешся аб лёд ты,
аж у ваках заскачуць іскры
і вушы закладзе, як ватай.

...Па лёдзе ўдзень —
не ноччу мгістай —
слізгаеі асцярожна надта,
паўзеі, нібыта чарапахы,
і аднаго хіба чакаеі,
калі зіма ўжо апранахай
зямлю наўсцяж пад снег схавае?

4.
Якая светлыня ад снегу!
То ж у жыцці так мала светлага.
Я, можа, некуды б і з'ехаў,
ды як пражыць без снегу гэтага,

без гэтай светлыні зімовай,
душа якую нападуняеца,
з сябе скідаючы аковы
той чарнаты, якая маеца?

5.
Ты да мяне са снегам першым
прышла так нечакана, як зіма,
каб дзень зрабіць крыху святлейшым,
які чакае кожны нездарма.

Прышла — і пасвятлела ў міг той
і на зямлі наўсцяж, і на душы,
і стаў шчаслівы я, нібыта
дагэтуль і зусім яшчэ не жыў.

Дыпціх расстання

1.
Змірыцца з лёсам і забыцца
на тое, што было між намі,
і жыць на свеце так, як быццам
жадалі гэтага мы самі.

Усё адрынуць і пакінуць
ці вырваць назаўсёды з сэрца,
адпрэчыць нават успаміны...
Ды гэта толькі так здаецца,

бо жыць на свеце немагчыма,
як ні хацеў бы я старацца...
Давай мо лепей памаўчым мы,
каб хоць даўжэй не расставацца.

2.
Мы расстанемся — турботна
дні мае патарахціць,
толькі будзе ўсё ж самотна
без былога пачуцця,

Без каханья, што так грэла,
развінала крылы, ды
нават жыць на свеце белым
будзе мне цяжэй тады.

І пацягнуцца дні ў скрусе,
і цана ім будзе грош,
бы са шчасцем размінуўся,
што было магчыма ўсё ж.

У вячэрняй электрычцы

1.
Змрок спакая ваколце чэрніць.
Як вулей той, вакзал гудзе.
І раптам на перон вячэрні
прарвецца зычны кліч: «Ідзе!»

Падхопяць хатулі бабулі:
хутчэй, хутчэй — хаця б паспець!
А ўзбоч юнак дзяўчыну туліць:
не адарвацца — хоць не едзе.

Вакзал усхлівае й смяецца:
і гоман тут, і ўздых, і ўскрык,
пакуль нарэшце не кранецца
і не пачне разбег цягнік.

2.
Грукочуць колы электрычкі,
нітуючы вярсту з вярстой.
А пасажыры — люд прывычны:
у кожнага з іх клопат свой.

Дзяўчына зазірне ў лостэрка —
нібы камусьці падміргне.
Пра што ёй марыцца цяперка,
наўрад ці здагадацца мне.

Цячэ гамонка ручайнай,
адзін сшыоў — другі падсеў.
Хлапчук, бабуля ці дзяўчына,
яны тут пасажыры ўсе.

Хто ціха дрэмле, хто з прысвістам,
хто ў карты ставіць лёс на кон...
Ды ўвойдуць раптам баністы —
і песня ўскалыхне вагон.

А там, глядзіш, за песняй следам
абудзіць іншы голас слых:
«Купіце свежую газету!
Няма нідзе газет такіх!»

...Бязжыць-грукоча электрычка,
нітуючы вярсту з вярстой.
Ах, пасажыры, люд прывычны!
У кожнага з іх — клопат свой.

Кацярына МІЗЕРЫЯ

Заціхне ўсё...

Заціхне ўсё... І толькі голас сэрца
Пачую дзесьці блізка ў цішыні.
І толькі пара літар застанеца
Сярод заўсёднай марнай мітусні.

Заціхне ўсё: я толькі голас чую,
Знаёму ціхі голас, што з нябёс
Дыктуе ўсё, што потым занатую...
Гаворыць неба... Так гаворыць лёс.

Гавораць зоры, вецер штосьці шэпча,
Свой непаўторны гімн спявае дождж.
І быццам бы на мове чалавечай
Гамоняць дрэвы, хвалі ручаёў...

Заціхне ўсё: анёлы праспяваюць
Мне песню... І папросяць запісаць.
Радок ізноў, бы колас, выспявае,
Імкне душу з натхненнем паяднцаць.

Ізноў кладуцца думкі на паперу
Мільёнамі кавалачкаў душы,
Аскепкамі любові і даверу...
І толькі так душа працягне жыць.

* * *

Іду, не спыняючы крокаў,
За марай сваёй невядомай.
Душа адчувае палёжку,
Вярнуўшыся быццам дадому.

Іду за адзінаю зоркай
Сваёю, што свеціць з нябёсаў,
Такой непамерна далёкай —
Адбіткам шчаслівага лёсу.

Іду, свята верачы ў цуды,
У казку, што ў кніжцы чытала.
І я чараўніца буду,
Хоць пройдзе хвілінаў нямала...

Мне з гэтага шляху не збіцца,
Не ведаю іншай дарогі.
У ранішніх словах адбіцца
Прашу дазвалення я ў Бога.

* * *

Я пакінула частку душы,
Частку чыстага, шчырага сэрца...
Як без гэтага польмя жыць?
Толькі ў памяці ўсё застанеца...

Толькі ў памяці буду гартаць,
Як з дзяцінства знаёмую кнігу.
І наветра ўспамінаў глытаць,
Адчуваючы ў сэрцы адлігу.

Нібы частку душы дадаю,
Назаўжды пакідаю паперы.
Я малюю сцяжынку сваю
Светлай фарбай любові й даверу.

Каб цярыліва радок за радком
Свет пачуццяў у словах пакінуць,
Паглядзець сярод ночы крадком
На агонь, які ўжо не астыне.

Ізноў у дарозе...

Ізноў у дарозе, як сонні аблокаў,
Шукаючы вечнай, як сон,
цішыні.
Хай будзе мой шлях непамерна далёкі,
Імкнення свайго не змагу прыпыніць.

Іду, ні на міг не спыняючы крокаў,
У пошуках шчасця, спакою, цяпла.
Ізноў у дарозе,
як сонні аблокаў,
Каб тая дарога да веры вяла.

Каб тая сцяжына вяла да надзеі,
Да чыстай любові мяне хай вядзе.
Да самай залюнай у свеце падзеі...
Да сонца таго,
што не знойдзеш нідзе.

Ізноў у дарозе... У пошуках мары
Прайду праз дажджы,
праз дыханне вятроў.
Калі адгараць тых пакутаў пажары,
Знаёмае сонейка з з'явіцца зноў.

Яно праянямі мне сэрца сагрэе,
Усмешкай нясмелай на вуснах маіх.
Нязгасны агонь у душы палымнее,
Аб ім не прамоўлю ні слова я ўслых.

Ізноў, як раней, я шукаю палёгі,
Шукаю хоць кроплю святой цеплыні.
Ізноў у дарозе, як сонні аблокаў...
Я крокаў сваіх не магу прыпыніць.

Фота Святланы Паромскай

Пятро КОШАЛЬ

Гомельская пісьменніцкая арганізацыя аб'явіла конкурс мастацкага перакладу. Прапанаваны тры вершы. Аўтары — Расул Гамзатаў, Анатоль Грачанікаў і Алі Шагенцукаў. Двух першых у ведаў, трэці загінуў падчас вайны ў Беларусі. Але я быў добра знаёмы з яго малодшым братам Адамам Шагенцукавым — народным паэтам, народным дэпутатам і проста добрым чалавекам. Абмяркоўвалі з ім яго чарговую паэтычную кніжку. Ну, вершы як вершы. Тыпу — змяя поўзае ў цясніне, а арол лунае ў вышыні; так будзь чалавек падобны на арла, а не на змяю. Назваў ён кніжку «Крона і карані». Кажу: — «Ну, можа, не так прамаляіна. Усё ж лірыка. Давайце назавём “Усю ноч ішоў дождж”. — «Дык у мяне там няма пра дождж». — «Ну і што?!»

Ён падумаў.
— Наогул мне падабаецца. Давайце назавём.
Кніга выйшла. «Усю ноч ішоў дождж». Пры ўсіх сваіх званнях чалавек быў сціплы.
Расул Гамзатаў любіў звяртаць на сябе ўвагу, любіў застолі, гаваркія тосты. Тамяльчане прапанавалі для перакладу яго верш — «Жураўлі».

Але гэта ж пераклад з аварскай, выкананы Навумам Грэбневым. Трошкі дзіўна прапаноўваць на конкурс пераклад перакладу.
У аварскім арыгінале былі японскія жураўлікі ў Хірасіме, дагестанскія джыгіты, аварская гаворка, яшчэ нешта. Ва «ўмелых руках» перакладчыка японскія жураўлікі зніклі. Калі сталі гэтыя вершы ператвараць у песню, зніклі джыгіты з аварскай гаворкай, падобнай, на думку Гамзатава, на жураўлінае курлыкканне. У выніку пераклад стаў заўважна адрознівацца ад арыгінала. Але з'явілася песня, якая стала вядомай.

Другі перакладчык Гамзатава маскоўскі паэт Якаў Казлоўскі падарыў сваю кніжку вершаў урачу. Той падзякаваў, але тут жа папрасіў: «А можна мне яшчэ двухтомнік Расула Гамзатава?»

У Літінстытуце я вучыўся ў творчым семінары Яўгена Вінакурава. Сярод нас была дзяўчына-мастачка Аксана, якая аднойчы спытала: «Ты ж ведаеш беларускую мову?» — «Ведаю». — «Вершы перакладаць зможаць?» — «Мусіць». — «Ідзі ў выдавецтва “Советский писатель”, рэдакцыя рускай паэзіі, загадчык рэдакцыі Яўген Елісееў, гэта мой бацька».

Прышоў. Бацька сустрэў ветліва, патэлефанаваў кудысьці. Уваходзіць мажнны мужчына. «Коля, у цябе ёсць што-небудзь для перакладу з беларускай?» Коля разважае: «Пашукаем». — «Што-небудзь рэальнае, ужо з авансам. Карацей, ідзі з ім і прыдумай».

Пайшлі ў рэдакцыю паэзіі народаў СССР.
— Ёсць кніга вершаў. Але яна жаночая. Нічога?
— Не ведаю. А вершы добрыя?
— Якая розніца?
— Добра.

Гэта была кніга Раісы Баравіковай. Так я пачаў перакладаць вершы. Пасля ў Мікалая Забалоцкага прачытаў,

Ах, усходнія пераклады...

што ён паставіў сабе мэту перакладаць 40 радкоў у дзень. Я таксама паспрабаваў і неўзабаве нават пераплюнуў Забалоцкага. Па колькасці радкоў, вядома.

Арсеній Таркоўскі неяк напісаў верш, словы з якога перакладчыкі любяць цытаваць:

*Для чего я лучшие годы
Продал за чужие слова?
Ах, восточные переводы,
Как болит от вас голова.*

На што перакладчык старажытнакітайскіх паэтаў Аляксандр Гітовіч адказаў:
— А ў мяне не баліць. Наадварот, я машыну купіў.
У яго выйшла кніга кітайскай і карэйскай паэзіі на 500 старонак.

Аднойчы мне патэлефанавала Ларыса Васільева, добрая паэтка і жанчына, уплывовая ў літаратурных колах.
— Пеця, ты ўкраінскую ведаеш?
— Ведаю.
— Ідзі ў «Советский писатель», я туды патэлефану, там месца вызвалілася ў рэдакцыі перакладной паэзіі.
Аказалася, Коля Шумакоў пагарэў на хабары, і яго па-ціхаму «злілі».
Мяне ўзялі на яго месца. Адрозна на месці паэзіі Беларусі, Украіны, Малдовы, Паўночнага Каўказа, Калмыкіі і Мардовіі.

Хадзіць на службу трэба было два разы на тыдзень, з чатырнаццаці гадзін да дзевятнаццаці.
Мой начальнік, намеснік галоўнага рэдактара, які прыйшоў з Акадэміі грамадскіх навук, звычайна сядзеў у кабінце і чытаў газеты. Больш ён нічым не займаўся. Галоўнага рэдактара я бачыў толькі раз, у труне. Чым ён займаўся — не ведаю.

За 15 гадоў працы ўдалося за казённы кошт неаднаразова наведаць розныя цудоўныя месцы. Я адрозна стаў вядомым ўсім паэтам СССР: рускім — таму што перакладаць усе хочучы (па-свойму, лёгкія грошы), нацыянальным — выдацца ў Маскве!

Колю Шумакова я зразумеў ужо дзён праз 10. Чаго толькі мне не прапаноўвалі: як пішуць у паліцэйскіх пратаколах, «буйныя грашовыя сродкі», выдатных гурый, адпачынак у каўказскіх санаторыях і інш.

Тыповы выпадак. Прылятаю ў Нальчык. Гэта Кабардына-Балкарыя. Засяляюся ў мясцовы «Інтурыст». Адкрываю халадзільнік, а ён бітком: каньякі, каўбасы, кра... Да дзяжурнай: «Хто прынес?» — «Наша народная паэтка, паважана Н. Н.».

Сустраляю з аднакурснікам па Літінстытуце, выпілі добра, успомнілі. Лёгсцькая. Рانیца стук у дзверы. Адчыняю. Тры джыгіты. Наперадзе паэт, ён жа нейкі мясцовы кіраўнік.

Шалёна ветлівасць, быццам зайшоў страчанага ў дзяцістве брата.

— Пётр Агеевіч, дарагі, як мы рады вас бачыць! Што ж вы спіце? Час, час снедаць!
— Можна, у вас піва ёсць?
— Ёсць, усё ёсць! Апрапаніцеся, паедзем!
— Куды?
— Снедаць! У рэстаран!
— Дык яшчэ толькі 8 раніцы.
— Не хвалюйцеся, усё будзе.

Апрапануся. З пахмелы кістае. Паехалі. Рэстаран. 8 раніцы. Афіцыянт. Стол ужо накрыты. Каньяк. Смажаныя куры. Ubачыў кураў — замуціла.
— Піва дзе?
— Зараз прынясуць. Давайце пакуль каньяк, вось куры, зеляніна.
— Можна бутэльку піва?

Вярнуўся афіцыянт. Піва няма. Яго ў Нальчыку няма ўвогуле. Тры дні ўжо завод не працуе.

Прыходзіць у рэдакцыю беларускі паэт Алесь Ставер. Так, ляжыць яго рукапіс. Што ў такіх выпадках гавораць? Так, вядома, выдадзім. Але план не гумовы. За год на беларускую паэзію тры кнігі і чатыры — на ўкраінскую. А ўчора, напрыклад, Максім Танк тэлефанаваў, а пазаўчора Рыгор Барадулін...

Алесь Ставер мне спадабаўся сваёй неспрэднасцю. Выцягнуў бутэльку гарэлкі. «Жураўлі на Палесце ляцяць...» я з дзяцімства ведаю. Мне яе маці слявала. Настаўнікам некалі ў вясковай школе быў, як і я. Кнігу мы выдалі. А Ставер пасля разбіса на машыне. Адчувалася ў ім нейкая роспач. Выпівалі ў яго, абмывалі кнігу. Жонка злучца: «Вы ўяўляеце, Пятро Агеевіч, ён жа з гэтай кнігі палюбоўніцы футра купіў! Футра! Палюбоўніцы!»

Нямногія паэты змаглі стаць абсалютна прызнанымі сучаснікамі, а пасля і іншымі пакаленнямі. У нас выклікае горчак лёс Марыны Цвяткавай, якой у непагадзь ніхто кавалка хлеба не даў. І што ёй цяпер нашы прызнанні і зборы твораў? Або напаяўвер'ят Велімір Хлебніцаў, пра якую напісана мноства дысертацый? «Стэп адпяе...»

Некалі давялося мне гасцяваць у аднакурсніка ў Брэсце. У піўной да нас падсеў мужычок, якога мой таварыш адракаментаваў як мясцовага паэта. На развітанне паэт сунуў мне мяты шытак з вершамі.

Ужо ў Маскве я стаў чытаць вершы і ачмураў: занадта яны былі не падобныя на ўсю тагачасную беларускую паэзію, якая ехала на дзвюх тэмах — «мой родны куц» і вайна.

І з вершаў дыхаў балючы туман палескіх балот.

Я пераклаў на рускую мову вялікую падборку, і неўзабаве яна выйшла ў часопісе «Нёман». Беларускі пісьменніцаў цяжка чымсьці здзівіць, але тут іх праняло. Яны ўбачылі, што можна не абіваць парогі рэдакцыі, не сядзець у прэзідыумах, не друкавацца і пры гэтым быць паэтам. Газета «Літатура і мастацтва» дала старонку яго вершаў. Гэта было ўжо афіцыйнае прызнанне.

А паэт Мікола Купрэў тым часам бадзюся, не маючы кута, па Заходняй Беларусі, праходзячы пешшу кіламетры і палюхаючы начнымі званкамі ў дзверы сваіх нешматлікіх сяброў у раённых гарадках.

Ён не быў сябрам Саюза пісьменнікаў, але на чарговы з'езд яго запрасілі.

Сонечны Дагестан прадстаўляў, вядома, Расул Гамзатаў. Але там быў паэт, які не саступаў яму ў творчасці. Самі аварцы гэта разумелі. Вершы сапраўды выдатныя. У маскоўскім выдавецтве «Современник» працаваў Віталій Мухін, які браўся за «складаныя» кнігі. Ён прабыў для Адала кнігу ў 10 аўтарскіх аркушаў, гэта шмат. Дарэчы, Мухін быў першым, хто выпусціў кнігай вершы Уладзіміра Высоцкага.

У перакладчыкі Мухін паклікаў Юру Кузнякова (ужо вельмі вядомага пазней на той час), Гену Фралова, Валодзьку Баярынава і мяне. Добра, калі перакладаеш з рызыкай. Добра, калі ёсць выдатныя вобразы, метафары, за якія можна зачапіцца і падаць гэта рускаму чытачу. Калі ж вершы на блізкіх мовах — беларускай і ўкраінскай, — ты нехаця звязаны літаральным тэкстам. Памятаецца, прыехала ў Маскву Жэня Янішчыц, увайшла з вёрсткай у руках і заплакала.

Ты ж сама хацела ў перакладчыкі Рыму Казакіну? Чаго ж раеш?

Але былі выпадкі, калі заставаліся задаволены і аўтар, і перакладчык. У Ніла Гілевіча ішла кніжка вершаў. Ну, першы сакратар СП Беларусі, амаль класік. І ён якраз выдаў у Мінску паэму. Вялікая, я спрабаваў чытаць, не здужаў. Тым не менш кажу яму:

— Ніл Сымонавіч, вершы яшчэ вы выдадце. Давайце, пакуль я там працую, выдадзім паэму!

Ідэя яму спадабалася. На пераклад я аддаў Уладзіславу Арцёмаву. Сем тысяч радкоў! Па рублі за радок! Хоць нешта заробіць хлопец. Двое дзяцей. На гэтыя грошы аўто можна было купіць. Арцёмаў адразу звольніўся з «Літаратурнай учёбы», куды трэба было хадзіць кожны дзень, купіў дом у Калужскай вобласці. Не ведаю, што купіў Ніл Сымонавіч.

А кніжка Адала атрымалася выдатнай. Ён пасля выдаў так: яго верш і побач мой пераклад. Прывалок з Махачкалы бутлю з віном, якую выкапаў з зямлі. Не ведаю, колькі гадоў яна там праляжала. Доўга стаяла ў мяне на лоджыі, пакуль не выпілі ўсю. Адало потым пайшоў да Дудаева ў Чачню, быў у яго ідэолагам.

Маімі апавяданнямі пра перакладчыцкую працу зацікавіўся адзін з хадзеўскіх сяброў Барыс Галушка (Bir). Ён быў афіцыйным шызафрэнікам, нідэне не працаваў. Ведаў некалькі моў. Пісаў вершы. Іх у 90-я выдаў у Мінску кніжкай Грыша Трэстман.

Біг спытаў:
— Як бы мне да гэтай справы прысабачыцца?

— Ну, перакладзі якога-небудзь беларускага паэта.

— Якога?

— Лепш ужо вядомага. І каб вершы праходзілі. Напрыклад, Генадзь Бураўкін. У яго ёсць паэма «Ленін думае пра Беларусь».

— Бураўкін — гэта які міністр?

— Так.

— Гм. А колькі плацяць?

— Ну, калі надрукуюць, рубель за радок. Паэма вялікая.

Выйшаўшы ад Хадзеева, вырашылі выпіць. Купілі чарнілаў і зайшлі ў сталовую, дзе Біг пачаў зграбаць рэшткі ежы ў дзве талеркі. Я сказаў, што есці не буду.

— Ну і дарма.

Выпіўшы, выйшлі на праспект, і ён як залямантаваў угодас:
— Дзе цяпер Рудэнка Б? Хто цяпер яе скубе?

Бэла Рудэнка была вядомай опернай спявачкай.
Ён мне патэлефанаваў у Маскву праз месяц.

— Пераклаў я паэму. Што рабіць далей?

— Нясі аўтару. Няхай друкуе.

Не ведаю, чым справа скончылася.

У выдавецтве «Мастацкая літатура» існавала серыя «Паэзія народаў свету», якая выпускала перакладную паэзію. Не ведаю, ці варта было перакладаць Пушкіна ці Ясеніна, хіба што ў якасці эксперыменту. Бо кожны беларус мог прачытаць іх у арыгінале.

Цікавыя вершы Роберта Бёрна ў перакладах Язэпа Семьжона або Рыльке ў перакладзе Васіля Сёмухі. Вельмі цікавая кніга вершаў Гіёма Апалінара ў перакладзе Эдзі Агняцкай. Маці Гіёма Анжэліка Кастравіцкая родам з Наваградка. Выходзілі кнігі, якія ўвогуле наўрад ці хто прачытае. Напрыклад, вершы перуанца Сэсара Вальхей ў перакладах Рыгора Барадуліна; думаю, на гэтую справу Барадуліна спакуюць уругвайска-беларускі яўрэй Карлас Шэрман.

«Між іншых і мае слядочкі...»

Летась напрыканцы кастрычніка пісьменніцы, журналісты, нястомнаму кіраўніку народнага літаратурна-мастацкага аб'яднання «Рунь» Валожынскага раённага цэнтру культуры, аўтару сямі кніг паэзіі Валянціне Гіруць-Русакевіч магло б споўніцца 70 гадоў. На вялікі жаль, два гады таму яе чулае сэрца перастала біцца.

Валянціна Гіруць-Русакевіч.

Нарадзілася Валянціна Францаўна 18 кастрычніка 1953 года ў в. Міхайлоўшчына Ашмянскага раёна. Закончыла мясцовую сярэднюю школу, факультэт журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. У 1975 годзе пачала працаваць у Валожынскай раённай газеце «Працоўная слава». У 1997-м узначаліла аддзел інфармацыі і работы з насельніцтвам райвыканкама. З 2004 г. працавала ў раённым цэнтры культуры.

Першыя вершы, якія пачала пісаць з васьмігадовага ўзросту, былі надрукаваны ў Ашмянскай газеце «Красное знамя». Першая кніга «Я адкрыла вам душу» выйшла ў серыі «Бібліятэка часопіса «Маладосць»» (1986). У рэдакцыі раённай газеты вяла «Каларыяны вятры» (2011), «А ці ведаеце вы?» (2013), «Куточак мой родны, вёсачка мая» (2020). Лаўрэат Мінскай абласной прэміі ў галіне літаратуры ў намінацыі «Паэзія» (2011) і намінацыі «Дзіцячая і падлеткавая літаратура» (2015). Узнагароджана дыпламам II ступені ў галіне песеннага жанру літаратурнага конкурсу «Лепшы твор-2011».

Часта сустракалася з чытачамі, арганізоўвала шматлікія мерапрыемствы і літаратурныя сустрэчы, падтрымлівала калег на працы, аўтару-пачаткоўцаў, праўляла кожным словам і ўчынкам самыя лепшыя пачуцці да сваёй любай краіны, да нашай роднай Беларусі.

...Дай жа, Божанька, ды людцам усім —
Краю роднага дзецяма,
Каб жа дзеткамі сапраўды былі
Найудзячнейшымі ў свеце.

Свайго краю, сваёй староначкі —
Кроўна-роднае маці.
Птушкі вольнаю, жавароначкам,
Каб і мне ёй спяваці...

Паэт Віктар Шніп, ураджэнец дзікай Пугачы Валожынскага раёна, неаднойчы прыязджаў на сваю малую радзіму, на творчыя святы, якія хацеў Валянціна Францаўна. Так сталася, што гэтая зямля стала роднай і для яе. Тут яна жыла, кахала, гадавала дзяцей, шчырвала на ніве літаратурнай. Шмат цікавых успамінаў, звязаных з ёю і роднай Валожыншчынай, можна сустрэць у апублікаваных дзённіках Віктара Шніпа. Вось некаторыя з іх.

08.07.2009. Вярнуўся з прэзентацыі кнігі маіх землякоў «Нашчадкі» (Сучасная паэзія Валожыншчыны), што выйшла ў выдавецтве «Чатыры чвэрці». Імпрэза праходзіла ў Музеі гісторыі беларускай літаратуры. Людзей сабралася нямала. Усе, хто хацеў, хораша выступілі. Найбольш запомніліся словы Аляксандра Кулака, які, гаворачы пра кіраўніка літаб'яднання «Рунь» Валянціну Гіруць-Русакевіч, сказаў: «Яна збірае нас, як каласочкі пасля камбайна...»

02.07.2016. Ездзіў у Пугачы... Нарэціце ваду з прарванай трубы, што каля нашай агароджы, не цячэ. Адрамантавалі пасля таго, як я патэлефанаваў у Валожын Валянціне Гіруць-Русакевіч і папрасіў, каб яна там, дзе трэба, сказала, што вада хутка змые Шніпаву хату. На другі ж дзень прыехалі рамонтнікі. Наладзілі не толькі трубу, але і калонку, што недалёку.

09.01.2021. Валянціна Гіруць-Русакевіч прыслала зборнік вершаў «Ад каранёў да кроны. Творцы Валожыншчыны». Выйшаў у выдавецтве «Чатыры чвэрці». Прадстаўлена 36 чалавек. Ад Пятра Бітэля, якога даўно няма сярод нас, да Аляксея Германа, які нарадзіўся ў 2000 годзе і піша па-беларуску.

Тэлефанаваў Валянціне Гіруць-Русакевіч, каб падзякаваць за зборнік і даведацца рахунак, на які выслалі грошы за выданне. Францаўна захварэла.

18.01.2021. Тэлефанаваў Гіруць-Русакевіч. Мабільны адкаваны.

22.01.2021...

Ніколі не забывалася паэтэса і пра вёску Міхайлоўшчыну:

Між зямель Валожынскай і Ёўеўскай
Ёсць куток, які заўжды прытуліць,
Што мне стаў вытокамі і калыскаю —
Вёска Міхайлоўшчына-матуля.

Рэгулярна наведвала родную старонку, дзе сёння шануюць светлую памяць сваёй сёльнай зямлячкі і з цеплынёй успамінаюць яе імя. Ніна Дземядзюк, якая ведала яе з маленства, памятае і ўдумлівай, глыбокай, улюбёнай у людзей і Радзіму дзяўчынкай, і дарослай, працавітай, часам да самахварнасці, жанчынай. «Нашы бацькі сябравалі. Мы — таксама. У малодшым узросце Валянціна, падавалася, нічым не адрознівалася ад нас, аднагодкаў. Але насамрэч гэта было не так. Яна па-свойму бачыла кожную травінку, знаходзіла прыгожае ў самых звычайных з'явах і рэчах. Нават сачыненні на ўроках літаратуры пісала ў вершаванай форме. Дзяўчынка са шматдзетнай сям'і пайшла ў школу на год раней, чым было прынята ў тых часы, але заўсёды праяўляла сябе найлепшым чынам. Першыя спробы піра зрабіла, калі было восем гадоў. А ў старэйшых класах стала сапраўдным сябрам газеты «Красное знамя» Ашмяншчыны. Ездзіць у рэдакцыю і на творчыя пасяджэнні прыходзілася нават на папучках іншы раз, бо аўтобусы хадзілі дрэнна, але гэта не спыняла маладую паэтэсу. Бацька Валянціны, дарэчы, быў з роду Багушэвічаў. Моцныя карані, глыбокая духоўнасць, адказнасць і адкрытае сэрца. Усё гэта пра Валянціну Гіруць-Русакевіч, якая да апошніх дзён была чаканым госцем у кожнай хаце роднай Міхайлоўшчыны. Яна вярталася дадому пры любой магчымасці, была «вясельным генералам», так сама сябе называла, на штогадовых святах вёскі. І ў складаныя часы, і ў светлыя хвіліны імкнулася пабачыцца з аднавяскоўцамі, сябрамі, прайсціся па беразе ракі Клевы.

Апошні раз прыязджала на радзіму восенню 2021-га. Надвор'е было дрэннае. Я ўсё прасіла сяброўку паберачы здароўе, адмовіцца ад шматлікіх паездак і спраў, не рызыкаваць, каб не захварэць.

Але не магла яна інакш... А можа, сэрцам адчувала незваротнае расстанне і хацела яшчэ раз прайсціся па роднай вёсцы, якой прывесчаны зборнік вершаў «Куточак мой родны, вёсачка мая». Цяпер свята Міхайлоўшчыны і іншыя ўрачыстасці праходзяць без нашай непаўторнай Валянціны Францаўны, але светлая памяць аб ёй жыве і ўшаноўваецца. У мясцовым Доме культуры, якім кіруе Наталля Капач, ладзяцца сустрэчы і вечары. Быў закладзены камень з памятнай дошкай, высаджана алея імя Валянціны Гіруць-Русакевіч... — расказвае Ніна Уладзіміраўна.

Кіраўніцтва народным аб'яднаннем «Рунь» Валожыншчыны ускладзена на плечы Наталлі Жылевіч, якая працягвае адказную справу сваёй шановай папярэдніцы.

«Смерць Валянціны Францаўны стала непамернай стратай для кожнага з нас, але мы не мелі маральнага права даць знікнуць аб'яднанню, якое столькі гадоў квітнела і праслаўляла наш родны кут. Перш-наперш мы сабралі ўсе неапублікаваныя вершы і выдалі кнігу «Час задумацца». Таксама прынялі ўдзел у паэдцы барзавой алеі памяці Валянціны Францаўны на яе Радзіме, падтрымалі і правялі шэраг сустрэч і мерапрыемстваў, у тым ліку і вечар памяці «Мовай сэрца». На сустрэчы гучала шмат добрых слоў, прысвячэнняў, успамінаў, вершаў. Балюча, што так рана абарвалася жыццё такой душэўнай жанчыны. Яна заўсёды магла знайсці добрае слова падтрымкі, падзяліцца парадамі, была прыкладам і добрым настаўнікам для кожнага з нас», — дзеліцца Наталля Фадзеўна.

Валянціна Францаўна пахавана на Валожынскіх могілках. Чалавека не хорчуць. Але для ўсіх, хто ведаў гэту прыгожую і таленавітую жанчыну, хто хоць аднойчы чуў ці чытаў вершы паэтэсы, яе прозвішча застаецца ў памяці! Дасць Бог, сляды-радасці Валянціны Гіруць-Русакевіч доўгія і шчаслівыя гады будуць нагадваць усім нам пра галоўнае, вечнае, святое.

...Балюча-ўзвышанае шчасце —
Душу адкрыць так смела насцёж
І гаварыць пра мове сэрца.
За веру, што ўжо не саптрэцца.

Што нешта ўсё ж змагу пакінуць,
Што між віхур жыцця не згінучу
Між іншых і мае слядочкі —
На белым аркушы радочкі.

Кацярына РОУДА
Фота даслана аўтарам

Паэтычны і тэатральны запал...

Неверагодным для сённяшняга ўяўлення пра кнігавыданне тыражом пабачыла свет тоненькая кніжачка эпіграма Рыгора Барадулліна і малюнкаў Фамы Варанецкага ў выдавецтве «Беларускі дом друку» ў 1993 годзе. Наклад быў 10 000 экзэмпляраў. Хацелася б распавесці пра гэтую кніжачку падрабязна яшчэ і па той прычыне, што выданне — па-за ўвагай у бібліяграфіі народнага паэта Беларусі. Складаецца ўражанне, што пасля выдання шасцітомнага слоўніка «Беларускія пісьменнікі» ніхто і не аякуецца поўным адлюстраваннем публікацыі нават пісьменнікаў даволі вядомых, напрыклад, народных паэтаў і народных пісьменнікаў Беларусі... А ў шасцітомніку, які, канешне ж, стаў у свой час вялікай падзеяй (за такіх праекты як мінімум Дзяржаўнай прэміяй варты адзначыць!), публікацыі ў перыёдыцы прыведзены толькі да 1985 года (апошні, шосты, том, праўда, пабачыў свет у 1995 годзе)...

Усе эпіграмы (а іх у кніжачцы — 36) адрасаваны «купалаўцам» — майстрам сцэны Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы (так у той час называўся тэатр). «Іграў герою і катой, // Рос і дарос да парткітоў. // Адміністратар адмысловы, // І хлопец свой, і знаўца мовы. // Дыпазон круты ў Івана // Такіх, які ён, не купіш танна» (эпіграма на Івана Вашкевіча, які ў 1982—1997 займаў пасаду дырэктара Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы). А ў біяграфіі «першага» героя Рыгора Барадулліна сапраўды хапала ўсяго: і працы акцёра, але ў Кола-палаўскім тэатры ў Віцебску, і чыноўніцкіх клопатаў у адзеле культуры Віцебскага

гарвыканкама, і партыйнага служэння ў Віцебску і Мінску...

У Фамы Варанецкага (1938—2022), які і ў Рыгора Барадулліна (1935—2014) ужо не распытаеш, як і што падштурхнула да стварэння кніжачкі «Неакадэмічная калода». Відавочна, абодва аўтары ішлі да гэтага, як цяпер прынята гаварыць, творчага праекта шляхамі захопленасці, улюбёнасці ў тэатр, з жаданнем весела, з гумарам падзяліцца сваімі ўражаннямі і ад сустрэч у тэатральнай зале, і ад знаёмства са знакамітымі і аўтарытэтнымі актёрамі і рэжысёрамі... Фама Сільвестравіч увогуле працаваў у Купалаўскім — адно з 1971 года... Гэта ён, Фама Варанецкі, — Жабрак у спектаклі

«Страсці па Аўдзею» па п'есе Уладзіміра Бутрамева, Салянік у «Радавых» Аляксея Дударова, Паніч у «Раскіданым гняздзе»... Дарчы, ужо ў стальным узросце Фама Сільвестравіч актыўна займаўся вывучэннем мастацтвам. Праўда, з гадамі і пакут акцёру, які адслужыў

Купалаўскаму не адно дзесяцігоддзе, давялося перанесці нямала: цяжка хварэў, прайшоў праз шэраг мякка кажучы, няпростых аперацый, даглядаў цяжка хворую жонку...

А кніжачка «Неакадэмічная калода» і з вышні сённяшніх часоў бачыцца падзеяй, гумарным, добрым мастацкім партрэтам купалаўцаў. Які цікавы партрэт — і праз слова, і праз графічнае выкананне — Мікалая Кірычонкі, народнага артыста Беларусі, заслужанага артыста Беларусі, Палонія ў шэкспіраўскай «Гамлетце», Ягайлы ў спектаклі «Князь Вітаўт»: «Хай падонкі хоцьдзі з верпукамі, // Ён па-донкіхоўку з ветракамі // Гольмі змагаецца рукамі, // І таму нярэдка — з сінякамі».

Анаголь Луцэвіч, Галіна Макарава, Стэфанія Станюта, Аўгуст Мілаванаў, Валянцін Белаховскі, Геннадзь Аўсяніцаў, Геннадзь Давыдзюка... Рыгор Барадуллін і Фама Варанецкі з уласцівымі ім тонкім гумарам і добрым веданнем сваіх герояў здолелі не толькі расказаць пра акцёраў, але і стварылі своеасаблівы партрэт Купалаўскага тэатра са сваёй адметнай біяграфіяй, якая ўжо збірае другое стагоддзе.

Раман СЭРВАЧ

Памяці пісьменніка

...І вечны танец «Карсакы»

Памёр добры сябра беларускай літаратуры — туркменскі празаік, паэт, драматург, перакладчык Камек Куліев.

Пайшоў з жыцця ў лістападзе, 5-га... Так, 5 лістапада 2023-га... А напісалі вось зусім нядаўна. Гэта ўжо адзнака часу, што, нягледзячы на ​​лічбавізацыю, сацыяльныя сеткі, пра нешта важнае, як правіла, балючае, даведваешся не адразу...

З Камекам мы знаёмы з сярэдзіны 1980-х... Знаёмы ўжывую, без усялякіх там віртуальных поіскаў рукі. Старэйшы гадамі (ён нарадзіўся ў 1955 годзе ў генгешыку Эслі — па савецкім часе і ў Туркменістане гэта было сяло — Саяцкага этрапа (лічы, раёна) Лебаскага велаята (ранейшая Чарджоўская вобласць), Камек быў і ў тэа маладых гады добрым і шчырым сябрам. Сустрэчы ў рэдакцыйных часопісах «Ашхабад», «Яшлык» («Юность»), «Савет эдэбятчы», у шумных, гаманлівых пакоях рэдакцыйных газет «Эдэбят ве сунгат» («Літаратура і мастацтва»), размовы пра лепшую прозу, пра тое, што ўсё яшчэ наперадзе, пра ўражальныя публікацыі ў «Дружба народов», «Новом мире», пра многіх цікавых рускіх пісьменнікаў, так ці іначай звязаных з Каракумскім краем, — усё гэта і цяпер у памяці. Яго шчыра, адкрыта ўсмешка заўжды прыцягвала, прымушала і суразмоўцу шчыраваць, быць адкрытым.

Памятаю, што Камека заўжды нешта цікавіла з таго, што ён ці ведаў агульна, а спадзяваўся на падрабязнасці, ці з таго, што па яго меркаванні павінна было быць знаёмым яго суразмоўцу. Праз «Дружба народов», іншыя маскоўскія часопісы (хаця казаў, што яму знаёмы і «Нёман»; а калі я ўжо выпісваў у Ашхабадзе «Нёман», то асобныя нумары прыносіў чытаць і Камеку, і Аляксандру Гоўбергу, які ў «Ашхабадзе» вёў прозу, і Альберту Палакоўскаму, які працаваў ў часопісе «Яшлык» — «Юность») мой туркменскі сябра няблага ведаў і беларускую прозу 1970—1980-х. Мы гаварылі з ім пра апавяданні і аповесці Івана Пташніківа, Алеся Жукі, Міхася Стральцова, гаварылі пра мініяцюры Янкі Брыля... Тады Камек і параіў мне прачытаць «Летнія запісы» Керыма Курбаньяпесава, інтуітыўна адчуўшы, што ў прозе Брыля і эсэістыцы слаўтага туркменскага паэта-сучасніка ёсць нейкае падабенства...

Туркменскія празаікі, якія заявілі аб сабе на роднай мове напрыканцы 1970-х — у пачатку 1980-х гг., заявілі шырока, былі прыхільна сустрэчы нацыянальным чытачом. І, на вялікі жаль, не паспелі напоўніць разгарнуцца для чытача ўсесаюзнага... Не шмат у каго паспелі выйсці кнігі ў Маскве, нават рускамоўны «Ашхабад», маючы невялікі аб'ём (а да 1987 года ён выходзіў адзін

раз на два месяцы), не дужа паспрыяў публікацыям твораў тагачасных маладых празаікаў у перакладзе на рускую мову...

І я таксама адкрываў глыбока нацыянальную, насычаную, шматколорную прозу туркменскага майго сябра па-руску. Адкрываў ужо болей праз гады, праз дзесяцігоддзі. Мо таму і ўзяўся за пераклад яго твораў... Адно з апавяданняў — «Танец "Карсакы"» — пераклаў зусім нядаўна. Яно выйшла ў альманыху «Далыгляды», які, на шчасце, удалося, пачынаючы з 2019 года, выдаць некалькі разоў...

«Вандруючы па свеце з тых даўніх часін, як узнік зямны шар, пабачыўшы на сваім вяку і добро, і зло, ужо звар'яцельныя вятры-валадугі пранеслі нека над стэпам Мангышлак страшэнную вестку: — Насоўваецца бяда... Вялікая бяда!!!

У каго быў конь, той сядлаў каня, у каго вярблюд — вярблюда, а ў каго не было ні таго, ні другога, той асядлаў асла. Коннікі надзелі даспехі. Агалілі шаблі і высталі шчыты. З імі ў адзін рад сталі і тыя, хто страціў быліую моц, каму не пад сілу было валодаць цяжкай зброяй.

Пакінуўшы жонак сваіх у глыбокім смутку, пакінуўшы малых сваіх дзяцей на чорныя дні, селі на коней і мужчыны з племя эсі — магутная абарона аднаго крыла гэтага жорсткага стэпавага народа.

Як толькі атрад знік за далыглядам і пыл рассяяўся за ім, у ваколіцах племя эсі пачуўся барабанны бой. Сталага веку жанчына, прыняўшы суровы, пагрозлівы выгляд, закрывала на ўсю ваколіцу:

— Ау-у-у, жанчыны! Выходзьце, выходзьце на сярэдзіну ўсе, хто жадае хуткага вяртання мужа з вайны жывым і здаровым.

У халатах, туга апаіразаных, абматаўшы галовы хусткамі, жанчыны збіраліся на кліч.

Шырокая, пустая плошча паміж чорнымі кібінкамі, якія, быццам баючыся, што іх можа знесці ветрам, моцна прыскалілі да зямлі, запоўнілася жанчынамі. Яны кружылі ў сярэдзіне, пляскаючы ў далоні. То ўдзвух, то, становячыся ў круг, яны накідваліся адна на другую, затым адступалі і ізноў кідаліся наперад, пляскаючы ў далоні то над галавой, то нізка каля ног, то справа, то злева. Не было б выселі ці хаўтуры, яны не кружылі б, так заўзята пляскаючы. Пляскаюць — значыць нездарма...

Цяпер цяжка было разабраць — выселле ідзе, ці гэта ўжо хаўтуры, ці гэта танец-гульня, альбо ім зусім не да гульні. Іх вочы не былі вачыма танцораў. Тым, хто пазіраў на іх збоку, здавалася, што не на танец яны выйшлі, не — выйшлі яны на смяротную сутычку! І воплескі, што суправаджалі танец, даносілася да іх слыху, як бразгат шабляў, а шалёны барабанны бой

быццам сцвярджаў: «Мужайся, народ мой, мужайся! Уставайце, сыны, на бой!»

Такім быў іх звычай: правёўшы мужоў і братоў на бой, яны і самі «ўступалі ў лютую сутычку», па-свойму паўтаралі рухі тых, хто ішоў у атаку, мяркуючы, што так падтрымліваюць родных. Наіўна? Хто яго ведае... Шчырасць і боль былі сапраўднымі.

...Сталага веку жанчыны не адставалі ад маладых. Кожнай здавалася, што варты ёй стаміцца, не вытрымаць, упасці ці адступіць, як у той самы міг недзе там, на полі бою, муж ці брат, бацька ці сын у паядынку з ворагам будзе забіты. Калі танцорка не сустрэне і не адкіне назад выцягнутыя наперад рукі жанчыны, якая кружыць насупраць, то меч заклятага ворага абрынецца на галаву яе мужа, знісе яе з плеч.

Такой была іх вера, і гэтая вера перамагала. Няхай і з вялікімі ахвярамі, з плачам удоў і сірот, з цяжкім болем страт, але перамагала.

Але гэтым разам, на жаль, іх падтрымка спазнілася... Шмат дзён і начэй запар самаахвярна біліся воіны, але перамагчы ворага ім так і не ўдалося. Іх расплошчаныя вочы на знесеных галовах пакрыліся пылам з-пад капытоў варажых коней.

Пераможаны народ альбо павінен змірыцца з лёсам і стаць перад ворагам на калені, альбо бегчы ад яго. Разам з астатнімі суровы стэп пакінула і племя эсі. Горка стогнучы, хаваючы дзяцей сваіх, асабіла хлопчыкаў, уцякалі яны са злашчасных мясцін. Хто, пераадолеўшы горы і моры, застаўся ў далёкіх краінах, хто, паспадзяваўшыся на магутнае заступніцтва, прыбыў да іншых плямён, а нехта знашоў прытулак каля берагоў Амудар'і. І цяжка выжываў, становіўся на ногі...

А далей у апавяданні — пра тое, як са старадаўнім танцам, што яднаў народ, рабіў моцным племя, збліжаў мужоў і жонак, выканаўшы, танцоры прыехалі на канцэрт, фестываль у далёкую старонку, як шчыра яны імкнуліся перадаць векавы боль свайго народа, сваіх прашчураў...

Камек Куліев надзвычай шчыры, эмацыянальны пісьменнік. І я веру, што проза яго надоўга застанецца ў свядомасці туркменскага чытача, а можа, яшчэ і прыйдзе, дзякуючы перакладам, не толькі ў Расію, Беларусь, а і ў іншыя краіны свету.

А ў Беларусі, мяркуючы і па зробленым для альманахаў «Далыгляды», наспей час, калі можна было б і зборнік «Сучаснае туркменскае апавяданне» выдаць. Несумненна, поруч з «Танцам "Карсакы"» на старонках кнігі будуць і іншыя апавяданні Камека Куліева, а таксама творы Максата Бяшымава, Джумагельды Мулікёва, Бягуль Анабаевай, Атаджана Тагана, Атагельды Аланазарава...

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Туркменістан прадставяць у «Далыглядах-24»

З 2019 года пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь бераў узноўлены добра вядомы ў апошняй чвэрці ХХ стагоддзя альманах перакладной літаратуры «Далыгляды». Усяго ў «новым часе» выпушчана ў свет чатыры гадавікі — у 2019, 2020, 2021 і 2023 гадах. Звычайна ў кожным з выпускаў прадстаўлены нацыянальныя літаратуры каля 20 краін. Расійская Федэрацыя заўсёды — яшчэ, акрамя рускай літаратуры, і нацыянальнымі літаратурамі: башкірская, чачэнская, марыйская і іншыя.

Асобнае месца па традыцыі займае туркменская літаратура. У выпуску за 2019 год на беларускую мову былі перавасоблены апавяданні Атаджана Тагана («Цянік праходзіць»), Максата («Свята», «Перакуленае неба»). У альманаху за 2020 год — апавяданні Какамурата Атаева («Сякера»), Сейрана Агузава («Вопжур!»), Камека Куліева («Танец "Карсакы"»), Максата («Зачыненне напалову»), Джумагельды Мулікёва («Доўгачаканы ордэн»), Джумы Худайгульева («Хачу спяваць!»). У «Далыглядах-21» — апавяданні Бягуль Анабаевай («Лагода»), Мярдана Баядава («Сапбы па мянушцы Голуб»), Джумагельды Мулікёва («На цягніку», «На самалёце»). У альманаху за 2023 год — апавяданні Ахмета Курбаньяпесава («Графаман»), Джумагельды Мулікёва («Няздо ластавак», «Шаман»), вершы Махтумкулі.

Перакладчыкам 16 празаічных твораў туркменскіх аўтараў выступіў Алесь Карлюкевіч. Вершы класіка ўсходняй

паэзіі (дарэчы, 2024 год ў краінах ЦЮРКСОЯ абвешчаны Годом Махтумкулі) пераклаў Віктар Шніп. У «Далыглядах-23» змешчана гутарка з туркменскім празаікам, супрацоўнікам часопіса «Дунья эдэбятчы» («Суветная літаратура») Джумагельды Мулікёвым «Васіль Быкаў для пісьменнікаў пост-савецкай прасторы застаецца настаўнікам праўды...» Ёсць у гутарцы і такія словы: «Чалавецтва на Зямлі, хаця і існуюць моўныя перашкоды, гэта адно цэлае... І перакладчык разбурае бар'еры, набліжае людзей адно да аднаго. Далыгдней, перакладчык спрыяе гэтаму, а набліжаюць літаратура, творы, якія перакладаюцца. Людзі бачаць іншыя душы праз розныя мастацкія адкрыцці. І тым самым праз гэтае бачанне, усведамленне новага, раней невядомага, сыходзіцца, адкрываюцца самі іншаму свету, іншым народам...»

...Пачалася работа па зборанні, падрыхтоўцы альманаха «Далыгляды-24». З просьбай пракаментавачь яго будучы

змест у частцы ўвагі да туркменскай нацыянальнай літаратуры мы звярнуліся да аднаго з укладальнікаў гэтага гадавіка Віктара Шніпа. Вось што сказаў пісьменнік і перакладчык: «Туркменскі раздзел таксама будзе прадстаўлены ў новым выпуску. Знойдзецца месца творам ужо вядомых чытачу «Далыглядаў» па ранейшых выпусках Джумагельды Мулікёва, Максата Бяшымава, Камека Куліева. Мяркую, што больш шырока будзе прадстаўлена

паэзія. У прыватнасці, збіраем надрукаваць падборку вершаў народнага паэта Туркменістана Керыма Курбаньяпесава. У 2024 годзе яго юбілей — 95 гадоў з дня нараджэння. І, канешне ж, — новыя пераклады неўміручых вершаў Махтумкулі. Спрабем разварушыць і нашых маладых перакладчыкаў і маладых туркменскіх літаратараў. У іх супрацоўніцтве — перспектывы літаратурнай дружбы ў наступныя дзесяцігоддзі».

Тыражы «Далыглядаў» у розныя гады складаліся па-рознаму — 190, 300, 360 і 500 экзэмпляраў. Альманах распаўсюджваецца ў асноўным па бібліятэках краін. Пра выданне не так шмат пішучь нават у літаратурна-мастацкай перыядыцы. Відавочна, наспела неабходнасць (у Саюзе пісьменнікаў Беларусі працуе секцыя мастацкага перакладу) правесці шырокі круглы стол, прысвечаны праблемам выдання альманаха і ўвогуле сённяшняму стану мастацкага перакладу ў Беларусі. А ў выпадку з Туркменістанам, туркменскай літаратурай наспела патрэба арганізаваць ці канферэнцыю, ці круглы стол з удзелам туркменскіх пісьменнікаў (ня-хай сабе і анлайн) на тэму «Сучасны стан беларуска-туркменскіх літаратурных сувязяў». Ужо раней надрукаванае ў «Далыглядах» — аснова для такой грунтоўнай і патрэбнай размовы.

Кастусь ХАДЫКА

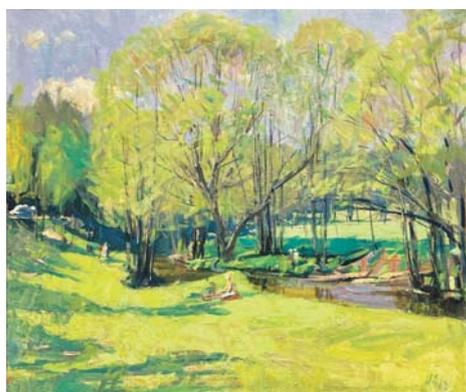
Букецік бэзу каля мальберта

Работы з фонду Нацыянальнага мастацкага музея і матэрыялы, фотаздымкі з Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва дэманструюцца на выстаўцы «Эпоха. Майстар. Людзі», прысвечанай творчасці народнага мастака БССР Івана Ахрэмчыка (1903—1971). Глядач мае магчымасць убачыць творы пазнейшага перыяду творчасці аўтара знакамітых «Абаронцаў Брэсцкай крэпасці» (1957—1958) — амаль усё, што было створана да Вялікай Айчыннай вайны, знішчана ў акупаваным Мінску.

Прыхільнік рэалізму, ён вучыў гэтаму ж студэнтаў. У 1931 годзе Іван Ахрэмчык пачаў выкладчыцкую дзейнасць, якая доўжылася на працягу ўсяго жыцця. У розныя гады ён выкладаў у Віцебскім мастацкім тэхнікуме, Мінскім

«Партрэт дзяўчыны-партызанкі», 1947 г.

«Сонечны дзень», 1967 г.

імкнуўся навучыць маладых усяму, што ўмеў і ведаў. Гэткім, напэўна, ён быў і ў вырашэнні пытанняў Саюза мастакоў савецкай рэспублікі, які, дарэчы, пэўны час узначальваў. Іван Восіпавіч пайшоў з жыцця раптоўна, выступаючы на пасяджэнні праўлення саюза, даводзячы свае думкі... Мабыць, гэта яшчэ адно сведчанне адданасці сваёй справе, неабаякаваці да ўсяго, што робіцца побач, да таго, на што магчыма паўплываць.

Сёння палатно «Абаронцы Брэсцкай крэпасці» можна ўбачыць у пастаяннай экспазіцыі музея. Іншыя ж творы экспануюцца нячаста. Між тым выстаўка «Эпоха. Майстар. Людзі» дэманструе ўсе зацікаўлены Івана Ахрэмчыка: пейзажы, партрэты, нацюрморты. Больш сціпла прадстаўлены палотны на гістарычную тэму. Найцікавейшая частка экспазіцыі ўяўляе сабой цыкл пейзажаў, прысвечаных прыродзе і народу Манголіі, а таксама раннія работы «Асінбуд» (1931) і «Гідрагаторф. Асінбуд» (1937), фатаграфіі некаторых ранніх твораў (1930-я). У апошніх, дарэчы, почырк майстра яшчэ не ўгадваецца. «Адмысловае месца ў творчай спадчыне

мастацкім вучылішчы (цяпер гэта Мінскі дзяржаўны мастацкі каледж імя А. К. Лебава), Беларускай політэхнічнай інстытуце (цяпер — Беларускай нацыянальнай тэхнічнай ўніверсітэт), а пасля і ў Беларускай дзяржаўным тэатральна-мастацкім інстытуце, сённяшняй Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. Заўсёды цікава паслухаць успаміны пра Івана Восіпавіча яго былых студэнтаў. Добры, таварыскі, неабаякавы, але і строгі, патрабавальны, рэзкі, бескампрамісны — такім паўстае творца, які

Фрагмент экспазіцыі.

задуме, утрымлівае мноства градацый, з дапамогай якіх раскрываецца аўтарскае бачанне прыгажосці ў штодзённым». А што тычыцца нацюрмортаў Івана Ахрэмчыка, то большасць з іх прысвечаны бэзу. Відавочна, калі палюбіў, то назаўсёды, калі супраціўляўся, то да апошняга.

Наведаць выстаўку «Эпоха. Майстар. Людзі» можна да 21 студзеня.

Юўгенія ШЫЦЬКА, фота аўтара

Партызанскія сцежкі, франтавыя дарогі

Да 29 студзеня ў Беларускай дзяржаўнай музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны працуе выставачны праект «Партызан. Воін. Настаўнік» да 95-годдзя з дня нараджэння мастака Івана Стасевіча. Партнёрамі часовай экспазіцыі выступілі Нацыянальны мастацкі музей, Беларуска-саюз мастакоў, а таксама Уладзімір Іванавіч Стасевіч, сын творцы. Пляцоўка для мастацка-дакументальнай выстаўкі невыпадковая. Іван Стасевіч, жывапісец, педагог, заслужаны дзеяч мастацтваў, зведаў вайну з розных яе бакоў.

Нарадзіўся Іван Стасевіч 9 студзеня 1929 года ў вёсцы Мядзведня Старадарожскага раёна Мінскай вобласці. Сям'я яго была звычайная — калгаснікі. І некаж ён палюбіў маляваць, з самага дзяцінства. Многія вакол меркавалі, што стане мастаком.

...Пачалася Вялікая Айчынная вайна. Івану Стасевічу — 12. Калі ў ваколіцах з'явіліся партызаны, дапамагаў ім. А ўжо летам 1943 года стаў байцом атрада імя С. М. Кірава бригады імя М. В. Фрунзе. Быў сувязным, выконваў розныя даручэнні. Апроч іншага, удзельнічаў у афармленні насценгазеты, выпуску баявых лістоў, стварыў плакаты, карыкатуры на гітлераўцаў і замалёўкі сваіх таварышаў-партызан.

28 чэрвеня 1944 года байцы 121-й стралковай дывізіі 1-га Беларускага фронту падчас Бабруйскай аперацыі

вызвалілі ад акупантаў Старыя Дарогі, таму партызанскія атрады сустрэліся з байцамі Чырвонай Арміі. Івана тады адправілі дадому, але бацькоў у Мядзведні не аказалася: бацька — у канцлагеры, маці, дзвюх сячёр і браціка вывезлі ў Германію.

У гэты час адбылася сустрэча з сапёрамі, якія афармлялі дарожныя паказальнікі. Іван Стасевіч прапанаваў ім сваю дапамогу, а там ужо раскажаў пра сябе і папрасіў пакінуць яго ў арміі. Пашанцавала, і былы партызан быў залічаны ў спісачны састаў воінскага аўтамабільна-дарожнага палка 1-га Беларускага фронту. Галоўны аб'яззак быў такі: пасля заняцця таго ці іншага населенага пункта ён развешваў на вуліцах паказальнікі для войскаў. І так да самага Берліна.

Іван Стасевіч удзельнічаў у фарсіраванні Віслы, у Берлінскай аперацыі, на рэйхстагу пакінуў надпіс «Іван Стасевіч, Старыя Дарогі — Берлін»... Быў узнагароджаны медалём «Партызану Айчыннай вайны II ступені», Ганаровай граматай ЦК ВЛКСМ за падрыхтоўку на фронце нагляднай агітацыі.

Пасля вайны Іван Стасевіч спачатку скончыў Горкаўскую сярэднюю школу, а затым — Мінскае мастацкае вучылішча. У 1952 годзе ў ліку найлепшых выпускнікоў быў накіраваны на вучобу ў Маскоўскі мастацкі інстытут імя В. І. Сурыкава (займаўся на факультэце жывапісу пад кіраўніцтвам Д. Мачальскага). У Беларусі ў той час яшчэ не было сваёй мастацкай ВНУ.

Першая значная карціна — дыпломная работа «У беларускіх балотах» (1958), прысвечаная тэме вайны, —

«Шахцёры Салігорска», 1963 г.

экспанавалася на Усесаюзнай мастацкай выстаўцы «40 гадоў ВЛКСМ» і была адзначана дыпламам. У 1959 годзе Івана Стасевіча прынялі ў члены Саюза мастакоў БССР. З 1958 да 1995 года твораў выкладаў у Беларускай дзяржаўнай тэатральна-мастацкім інстытуце. У 1980-м Іван Нічыпавіч стаў прафесарам, у гэтым жа годзе атрымаў ганаровае званне «Заслужаны дзеяч мастацтваў БССР». Памёр 11 верасня 1998 года, некалькі месяцаў не дажыўшы да свайго 70-годдзя.

— Выстаўка невялікая, але змястоўная, напоўненая матывамі гуманізму і прыгажосці, — падзялілася ўражаннямі ад экспазіцыі «Партызан. Воін. Настаўнік» Наталія Шаранговіч, першы намеснік старшыні БСМ. — Іван Стасевіч вельмі вялікі, яшчэ да канца не раскрыты майстар. У Саюзе мастакоў захоўваецца шмат яго работ. Гэта быў чалавек, які любіў жыццё, мастацтва і жадаў выказаць тое, што ў яго на душы.

Працаваў жывапісец у жанрах сюжэтных-тэматычнай карціны, партрэта, пейзажа, нацюрморта. Найчасцей звяртаўся да тэматыкі вайны і мірнай працы. Апяваў спакой і стварэнне, асабліва ў цыклах пейзажаў Мурманска (1955), Байкала (1956), Наўгародчыны (1971—1975), Ленінграда (1973), Браслаўшчыны (1975, 1996), В'етнама (1985). Некаторыя з іх сталі часткай камернай выстаўкі ў галерэі мастацтваў Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Выдатна дапаўняюць экспазіцыю фатаграфіі розных перыядаў жыцця мастака, яго асабістыя рэчы і матэрыялы з сямейнага архіва.

Юўгенія ШЫЦЬКА

«Ленінград. Петрапаўлаўская крэпасць», 1973 г.

Рэспубліканская выстаўка студэнцкіх творчых работ «У колеры падарожжа — уражанні і ўяўленні» дэманструецца ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» апошнія дні. Гэты праект праводзіцца ў рамках Рэспубліканскага фестывалю творчасці замежных студэнтаў устаноў вышэйшай адукацыі «F.-ART.by» і культурна-асветніцкай акцыі «Грані творчасці». Арганізатары — міністэрствы адукацыі і культуры, Нацыянальны цэнтр мастацкай творчасці дзяцей і моладзі, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў, а таксама галерэя «Універсітэт культуры».

Святлана Наумовіч «Нацюрморт з ягадамі».

Юлія Жукавец, Эджэзгыз Атаева «Вуліца Горкага, г. Мазыр».

У колеры падарожжа

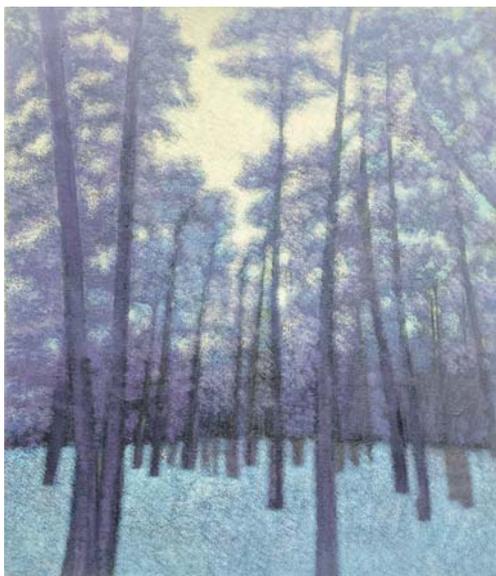
Афіцыйна

Экспазіцыя «У колеры падарожжа — уражанні і ўяўленні» была адкрыта яшчэ ў канцы 2023-га і прымеркавана да Года міру і стваральнай працы. Арганізатары падкрэсліваюць, што для ўдзелу было накіравана больш за 150 аўтарскіх работ замежных і беларускіх студэнтаў 14 устаноў вышэйшай адукацыі ў такіх відах выяўленчага мастацтва, як жывапіс, графіка, дэкаратыўна-прыкладная творчасць. Усе работы так ці інакш адлюстроўвалі ўражанні аўтараў аб прыродзе, культуры, нацыянальных традыцыях Беларусі. Ухіл — на архітэктуру і памятныя мясціны, паэзію і музыку... Так, толькі найлепшыя работы сфарміравалі адмысловую экспазіцыю.

Бай Ваньсэнь «Казка».

Мэты і задачы рэспубліканскай выстаўкі высакародныя: удасканаленне работы ўстаноў вышэйшай адукацыі на полікультурнай адукацыі, інтэнсіфікацыя крос-культурнага ўзаемадзеяння і арганізацыя камунікацыі замежных і беларускіх студэнтаў, укараненне інавацыйных і эфектыўных форм арганізацыі міжнацыянальных зносін, падтрымка сацыякультурных ініцыятыў, стварэнне аптымальных умоў для рэалізацыі творчага патэнцыялу моладзі. Гэтая і падобныя ініцыятывы робяць свой унёсак у справу паразумення, сяброўства і супрацоўніцтва маладых мастакоў розных краін. Ды і арганізатары ўпэўнены: культура, мастацтва, творчасць здольны аб'яднаць.

Ван Сін «Лес-экзістэнцыя».

— Праз культуру сапраўды прыходзіць узаемаразуменне. І з дапамогай такога супрацоўніцтва мы можам праводзіць дыялог міру і стварэння сярод нашай моладзі. Гэта вельмі добра. 30 лістапада прайшла выдатная гала-праграма замежных студэнтаў, якія прадставілі сваю творчасць на сцэне, а сёння мы сталі сведкамі свята візуальнага мастацтва. Тут выяўлены ўяўленні, пачуцці і перажыванні беларускіх і замежных студэнтаў. Усе яны з'яўляюцца патрыётамі сваіх краін, а таксама патрыётамі Беларусі, дзе вучацца. Тут мы насамрэч адчуваем: нас аб'ядноўвае агульная планета і задачы па захаванні міру і ўзаемаразумення для таго, каб усім людзям на гэтай планеце жылося добра і цікава, — выказалася падчас адкрыцця выстаўкі дырэктар Нацыянальнага цэнтра мастацкай творчасці дзяцей і моладзі Надзея Васільчанка.

Выказваючы падзяку ўдзельнікам і арганізатарам, яна асобна адзначыла намаганні вышэйшых навучальных устаноў Мінска і Універсітэта культуры, які прাপанаваў пляцоўку для экспазіцыі і прыняў удзел у праекце.

— Работы студэнтаў Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў аб'ядноўваюць творы навучэнцаў іншых устаноў, дэманструючы адзіны сэнс выстаўкі — дружбу розных краін. Гэта выдатна, што столькі студэнтаў захоплены творчасцю, — рэзюмавала Надзея Васільчанка.

Вядома, што сёлета экспазіцыю плануюць паказаць на розных выставачных пляцоўках краіны. Так, навучэнцы з розных ВНУ змогуць пазнаёміцца з творчасцю іншых студэнтаў, паразважаць пра іх навыкі і ўменні, а таксама ацаніць сябе ды іншых.

У сумненнях

Ёсць гіпотэза, што дзяцей лепей адчуваюць іншыя дзеці, маладых дакладней разумеюць маладыя, ну і далей па спісе... Ці тычыцца гэта ацэнкі мастацкай работы, творчых памкненняў яе аўтара? У пэўнай ступені так, і гісторыя мастацтва, напрыклад, мінулага стагоддзя ведае безліч прыкладаў, калі неспрыяныя суровымі крытыкамі і строгімі мастацтвазнаўцамі старэйшага пакалення, прыхільнікамі традыцый маладыя жывапісцы ці скульптары мянялі ход падзей, уплывалі на думкі людзей розных пакаленняў. То-бок, сучаснасць прымала іх, і гэта ўплывала на прамежавы вынік — на ўвагу, папулярнасць, поспех. А далей ужо толькі час мог рассудзіць.

Гэтыя развагі для таго, каб нагадаць аб цяжкім і паблагліваасці да тых, хто толькі адкрывае ў сабе мастака. Ад знаўцаў, настаўнікаў і такіх жа пачаткоўцаў ім неабходны хаця б крупіны зацікаўленасці, добрае слова. І якраз тут не дзіва апынуцца на раздарожжы. Падтрымаць аўтара слабай работы або зрабіць заўвагу, даць падказку, што можа выклікаць нечаканую рэакцыю і нежаданне маладога мастака працягваць працаваць над сабой... Звярнуць увагу на кідкае, яркае, нетыповае і з-за гэтай акалічнасці прайсці міма чагосьці насамрэч вартага ўвагі, не падтурхнуць таленавітага аўтара да адкрыццяў... Сумненні, праз якія праходзяць многія, вядуць да розных высоў.

Не абыйсця без іх і падчас знаёмства з выстаўкай «У колеры падарожжа — уражанні і ўяўленні».

Сумненні ў тым, ці на правільным шляху той ці іншы мастак, ці адпавядаюць многія задумы вынікам, ці дастаткова свабоды даецца студэнтам у іх творчых пошуках. Натуральна, ёсць і даволі пасрэдныя работы, і займальныя экспанаты. Меней разнастайным паўстае жывапіс, болей цікавымі здаюцца творы дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, графікі,

Фрагмент экспазіцыі.

а таксама фатаграфія. На канкрэтных кампазіцыях і аўтарах гэтым разам засяроджвацца не хацелася б, аднак ёсць намер вылучыць некаторых выкладчыкаў, пад кіраўніцтвам якіх працуюць студэнты з Беларусі і замежжа, — Тамару Васюк, Наталлю Лінькову, Наталлю Бедзюх, Наталлю Зубрыцкую. Іх намаганні недарэмныя.

Го Вэньці «Яднанне культур».

Ва ўсякім разе каштоўна паназіраць за тым, якой замежнай моладзь бачыць нашу краіну, што цікавіць і хвалюе пачаткоўцаў, на што, між іншым, скіроўваюць сёння іх увагу (куды ж без гэтага). Хоць пажадаць аўтарам толькі ўсяго новага — ведаў, адкрыццяў і, вядома, падарожжаў. Беларусь у сваёй прыгажосці і загадканасці гатовая адкрываць таямніцы.

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

«На, паеш, мая лябёдка...»

Мы многа ведаем пра Яўгенію Янішчыц як паэтэсу, ведаем пра яе жыццёвыя перыпетыі. Біяграфія дапаўняецца новымі фактамі з дапамогай чатырохтомнага выдання «Яўгенія Янішчыц: творы, жыццьяпіс, каментарыі» (уклад. Святлана Калядка, Тамара Аўсяніківа). Рыхтуюцца матэрыялы чацвёртага тома. Сёння паразважаем пра кулінарыю, якая як быццам не мае адносін да творчасці. Але ж кулінарныя традыцыі з'яўляюцца важным элементам нацыянальнай культуры.

Марыя Андрэеўна — маці Яўгеніі Янішчыц.

У творчасці Яўгеніі Янішчыц амаль што няма ўпамінанняў пра стравы. Хіба толькі верш «Шаткаванне капусты». Але ў ім падаецца не рэцэпт, а атмасфера, у якой шчыруюць адзінокія вясковыя жанчыны Анэта і Аксена. Аўтарка малое асеннюю пару «начэй ўлюбёных і вяселляў» і горкія жарты жанчын:

*Анэта, ўся прапахлая капустай,
Жартуе. Слова суму — як з нілы:
— Прайду ля хаты Яся на спакусу,
Няўжо ж зачыніць вокны мой былы?*

У вершы «Напэўна, шчасце ў мяне не па ўзросце» згадваецца бярозавы сок. У пэаме «Ягадны хутар» у лісце ад мамы ёсць згадка, што будзе многа грыбоў. Ёсць вершы «Па грыбы», «Бунтуе рошчына ў дзяжы», «Хлебны квас». У творы «На, паеш, мая лябёдка» бабка Яўгеніі Янішчыц імкнецца накармаць унучку: «Ты сматанку еш, дзіцятка, // Ай, худзенякая ж саўсім!» На што тая адказвае: «Толькі есці многа — лішне, // Да жыцця спадзе настрой».

Гэтыя скупыя прыклады сведчаць пра тое, што паэтэса ведала, чым харчуецца вясковы чалавек, бо і сама нарадзілася ў вёсцы, але ў пэазіі карысталася іншымі выяўленчымі сродкамі.

Калі я рыхтавала ўспаміны пра яе, то часта чула, што маці Жэні, Марыя Андрэеўна, смачна гатавала. Я і сама некалькі разоў у гэтым упэўнілася, бываючы ў Мінску. Як толькі пераступала парог кватэры, яна адразу саджала за стол. У яе заўсёды былі суп ці боршч, розныя кашы, бабка, а грэчневая мела адметны смак.

Пра стравы, што гатаваліся ў сям'і бацькоў Яўгеніі Янішчыц, я распытала ў яе пляменніцы Тацыяны Ганчарык (Янішчыц). І высветліла, што Марыя Андрэеўна ў страву ўкладвала душу, не лічылася з часам. А прыправу рыхтавалі самі. Тацыяна Міхайлаўна і сёння карыстаецца гэтым рэцэптам. На 500 г сухой каландры бярэцца 100 г кропу, пачак лаўровага лісту, пачак або два чорнага

перцу (у залежнасці ад таго, якая прыправа патрэбна, больш ці менш востра), 2 пачкі духмянага перцу. Усё падсушаецца ў печы (у духоўцы), а потым два разы прапускаецца праз мясарубку і змешваецца. Была ў Марыі Андрэеўны і адмысловая бронзавая ступка, у якой таксама таўклі прыправу. Калі і як з'явілася тая пасудзіна — невядома. А не стала бронзавай ступкі пасля таго, як Міхаіл Янішчыц (брат Жэні па маці) даў камусці пакарыстацца. Яе не вярнулі.

Запоміліся Тацыяне Міхайлаўне і многія бабуліны стравы. Найперш, гусь запечаная. Для гэтага зараней выпякаліся праснакі. Гусь націралася прыправамі і соллю і ставілася на ноч у халоднае месца: у лёх (склеп) або ў камору. Праснакі ламалі або разбівалі на невялікія кавалкі і залівалі малаком. Потым гатаваўся тлусты фарш. Адварвалі сэрца, страўнік, пячонку, наразалі кубікамі і смажылі разам з цыбуляю на гусіным або свінным тлущы. Праснак, заліты малаком, размякчаўся. Малако, якое не ўвабралася, злівалі. Цеста перамяшвалі да аднароднай масы і дадавалі ў фарш разам з прыправамі і соллю. Ім начынялі гусі, зашывалі, клалі на бляху для запякання. Пасля таго, як печ вытапілі, бабуля адгортвала жар і ставіла патэльню на чарэнь. Час ад часу палівала страву тлущам, што выдзяляўся ў працэсе смажання.

Застаўся ў паміці і смак вантрам-блянікі. Гэта мясцовая назва каўбас, якія рабіліся ў тонкіх свінных кішках. У «Дыялектным слоўніку Брэстчыны» слова адсутнічае. У беларускай кухні ёсць назва *вантрабянка*: каўбаса, зробленая з вантрабаў. Лакальная назва *патрашанка*, у Заходняй Беларусі называюць таксама *салыцісонам*. У нашым выпадку гэта не салыцісон, бо гатуецца ў тонкіх кішках і не выкарыстоўваецца галавізна. Браўся падчаровак, рэзаўся на дробныя кавалкі і смажыўся, потым дадавалі адвараныя нарэзаныя свінныя вантробы, цыбулю, соль і прыправу. Усё перамяшвалася з ячнай кашаю. Такім фаршам начынялі тонкія кішкі і запякалі. Ужывалі каўбасу як у цёплым выглядзе, так і ў халодным.

Вельмі смачна Марыя Андрэеўна запякала мяса ў цесце. Яго націралі прыправамі і соллю і адпраўляла на ноч у лёх або ў каморку. Замешвала прэснае цеста, якім абортвала мяса і запякала ў печы. Цеста выконвала ролю фольгі. І, як расказвала яна, дзеці з'ядалі і хлебную скарынку, хоць звычайна яе аддавалі свойскай жывёле.

Гатавалі ў сям'і і галубцы. Калі гусь, вантрабянка, мяса запечанае — гэта стравы не паўсядзённая, то галубцы

на абедзненным сталі з'яўляліся часцяком. Іх любілі ўсе сямейнікі. А пірагі ці піражкі былі практычна кожны дзень. Піражкі Марыя Андрэеўна пякла з розным начиннем. Самыя смачныя, якім аддавалі перавагу ўсе, Жэня Янішчыц таксама, начынялі сухафруктамі. Грушы і яблыкі адварвалі, прапусkali праз мясарубку. Калі яблыкі былі надта кіслыя, то дадавалі крыху цукру. Для піражкоў рабілася дражджавое цеста.

Пякла Марыя Андрэеўна і плюшкі з макама. Мак расціралі ў спецыяльнай глінянай місцы, пакуль не з'яўлялася белая вадкасць. Гэтая міска захоўваецца ў сям'і Тацыяны Міхайлаўны і мае практычнае прымяненне.

Марыя Андрэеўна варыла смачныя баршчы і супы. Фасолевы быў адметны. Жыхары вёсак Рудка і Велясніца, у якіх жылі бацькі Жэні Янішчыц і яна сама, былі зайдлымі рыбакамі. Вуду мела кожная сям'я. Ясельда карміла ў любую пару года. Рыба сушылася, запякалася, варылася. Пірагі з рыбаю гатавалі таксама.

Карміла вясковая чалавек не толькі рака, але і лес. У сезон ягад і грыбоў гультаіц Марыя Андрэеўна не дазвляла нікому: ні малым, ні старэйшым — усе ішлі ў лес, бо летні дзень год корміць. Унукі крыўдавалі на бабулю, таму што многія іх равеснікі бавілі час у гульты, але не пярэчылі. Як адносілася Марыя Андрэеўна да працы, адлюстравана ў яе ўспамінах, запісаных М. Елянеўскай. Грыбы і ягады перапрацоўваліся на зіму. Частка прадавалася, каб мець капейчыну.

Тацыяна Міхайлаўна ўспоміла пра грыбы квас, але рэцэпт прыгатавання не ведала. Якуб Колас у «Новай зямлі» апісавае яго так:

*І вось вячэра зачалася!
Спыніцца мушу я на квасе:
Ён колер меў чырванаваты;
Тут быў таран, мянэк пузаты,
Шчунак, лінок, акунь, карась,
Кялбок і язьця, плотка, язь,
Яшчэ засушаныя з лета.
Але не ўсё лічыць і гэта:
Аздоблен квас быў і зрыбамі,
Выключна ўсё баравічкова;
Цыбуля, перчык, ліст бакквы —
Ну, не ўясіць, каб я здаровы!
Пільную — цішком скажу між намі, —
Каб і язык не ўцёк часамі.*

Не магу сцвярджаць, што Марыя Андрэеўна гатавала менавіта такі, бо ў кожнай гаспадыні, нават адной мясцовай, мог быць свой рэцэпт. Тацыяна Міхайлаўна помніць, што колер квасу быў не «чырванаваты», а цёмны, значыць з хлебнай або грыбной закваскі, а не бураковай. Прысутнасці рыбакага смаку не помніць.

Гатавала мама Жэні Янішчыц пызы, праўда, нячаста. Гэтая стравы беларускай, польскай і ўкраінскай кухні нагадвае літоўскія цацяляны. На Піншчыне пызы спачатку адварваюць, а потым смажаць да гатоўнасці. У Мёрскім раёне Віцебскай вобласці, для параўнання, іх называюць клёцкамі з «душою», варача да гатоўнасці і ядзяць са смятанаю або шкваркамі. Асабліва ўвага — «душы». І рабілі яе не з фаршу, як на Піншчыне, а з салёнага сала (пажадана з мяснымі пражылкамі) і цыбулі. Сала і цыбулю дробна наразваюць і ў залежнасці ад сямейнай традыцыі падсмажваюць або не. Цікава, што ў вёсцы Язна Мёрскага раёна любілі правяраць нявестку прыгатаваннем клёцак.

Варыўся ў сям'і Яўгеніі Янішчыц і *жур*, часцей не з аўсянай мукі, а з жытняй або пшанічнай. Кулінарам гэтая стравы добра вядома.

Мяне зацікавіла слова *потаніцы*, раней з ім не сустракалася. Гэта стравы

з хлеба і малака або вады. Назва распаўсюджана на Піншчыне і занатавана ў «Дыялектным слоўніку Брэстчыны». Гэта паўсядзённая вясковая ежа. На дзяды абавязкова, але не з малаком, а з падсалоджанай (мёдам або цукрам) вадою. На Гомельшчыне, у Лоюўскім раёне, рытуальную страву называюць «сыта».

У сям'і бацькоў Жэні Янішчыц мелася карова. Малако і малочныя прадукты былі галоўнай ежай. У студэнцкім буфэце Жэня заўсёды брала малака або смятану з булкай. Калі сама стала мамай, то разумела, наколькі важна карміць сына свежымі малочнымі прадуктамі. У лістах да Сяргея Панізіка пісала: «...малачко свежае, ад каровы, малому важней, чым мазаціннае»; «...харчумся таўканіччай з маслам [...], запіваем малаком і дужэем»; «А ў раціён Андрэйкі дабавілася яшчэ некалькі блюдоў новых: свежыя слівак і тваражок».

Безумоўна, Марыя Андрэеўна пякла аладкі, бліны, наліснікі, якія начыняла тварагом, гатавала смачныя клёчковы сыр. Спачатку адцэджвала твараг у палатняным рукаве, потым падсольвала, дадавала кмен і клала пад гнёт. Яго і я пасмакавала ў студэнцкія гады, бо маці зрэдку наведвала Жэню ў інтэрнаце, каб пачаставаць дамашнімі прасмакамі.

Сын Яўгеніі Янішчыц Андрэй распаўбў пра тое, што ён любіць маміны галубцы, катлеты і пюрэ з бульбы, смажанага карпа. А ў школу яна давала яму сасіскі: папярэдне разразала іх напалам, рабіла надрэзы з абодвух канцоў і смажыла. За знешні выгляд называла іх васьміногамі.

Яўгенія Янішчыц любіла мясныя і малочныя прадукты. У першую чаргу тыя стравы з іх, што гатавала маці, і сама многаму навучылася ў яе. Паэтэса ўмела гатаваць. У паўсядзённым жыцці аддавала перавагу курьёнаму булёну. Магчыма, таму, што хварэла на страўнік, а курьёна лічыцца дыетычным мясам. Калі ў 1976 годзе трапіла ў аварыю і знаходзілася ў Магілёўскай гарадской балніцы, я яе наведвала. Тады з'явілася ў продажы галандскія бройлерныя куры, але дастаць іх было цяжка. І Валяціна Коўтун прывозіла іх з Мінска, а я, па просьбе Жэні, невялікімі порцыямі адварвала ці смажыла. Цікава, што калі б я да яе ні заходзіла на Ульянаўскаю, была гэта дамоўленая сустрэча ці не, у яе заўсёды быў курьёна булён.

Ежа ў сям'і бацькоў Яўгеніі Янішчыц і ў яе асабістай сям'і не была культмай, але стаўленне да харчавання было паважлівае. У іх доме заўсёды было што паставіць на стол і накармаць выпадкова гасця.

Тамара Аўсяніківа

Бурштынавыя кроплі

Больш за дваццаць гадоў я працаваў на тэлебачанні, у рэдакцыях газет «Літаратура і мастацтва», часопісаў «Нёман» і «Бярозка». У той час я пазнаёміўся з пісьменнікамі, мастакамі, навукоўцамі. У маёй дамашняй бібліятэцы ёсць шмат кніг, альбомаў і каталогаў з дарчымі надпісамі, якія нагадваюць пра цікавыя незабыўныя сустрэчы. «Бурштынавыя кроплі» — гэта згадкі пра людзей, што дапамаглі мне знайсці сябе ў жыцці і літаратуры.

У верасні 1981 года паэту Міколу Пракаповічу, які ўзначальваў рэдакцыю літаратурна-мастацкіх праграм Брэсцкага абласнога тэлебачання, пагэлафанавалі з часопіса «Маладосць» і прапанавалі падрыхтаваць тэлеперадачу пра маладых пісьменнікаў.

Мінчане прыехалі ў канцы месяца. Мы сустрэлі іх на чыгуначным вакзале. У складзе дэлегацыі былі паэт Пятрусь Макаль, празаік Уладзімір Дамашэвіч і супрацоўнік аддзела публіцыстыкі Аляксандр Гаўрон. Гаўронамі па-польску называюцца гракі. У цытатах Алясавей постаці сапраўды прагледвала штосьці птушынае. Пятрусь Міхайлавіч і Уладзімір Максімавіч былі нашымі старэйшымі за яго, а ростам — абодва па плячо.

— Я ваш начальнік, бо вышэйшы на цэлую галаву, — паківаў ім пальцам Гаўрон, — не ўздумаіце перабіваць, калі пачну несеці лухту...

Калі запісвалі перадачу, Мікола Пракаповіч жартуліва назваў Алясу генералам сучаснай публіцыстыкі, перадавога аграда беларускай літаратуры, і даў яму перамаю слова.

А потым, які і належыць гаспадарам, мы наладзілі ў гасцінічным нумары пачостку. Падчас гутаркі я сказаў Дамашэвічу, што мне спадабалася яго апавяданне «Абуджэнне».

— Я быццам сам гуляў на тым вяселлі і бачыў, як шляхціц пасля танца ўкленчыў перад прыгажуняй скрыпачкай...

— Музыка абудзіла маю свядомасць, — варухнуў вусамі Уладзімір Максімавіч, — але, па праўдзе кажучы, я худны празаік. Дарэчы, мы запланавалі вашы апавяданні, пазваніце, ёсць пару заўваг.

Праз месяц, прыехаўшы ў Мінск, я зайшоў у рэдакцыю «Маладосці». Дамашэвіча не застаў, аказалася, ён чытаў карэктурку. Хтосьці падказаў нумар хатняга тэлефона. Трубку ўзяў Уладзімір Максімавіч.

— Вашы апавяданні ідуць у лістападзе, — сказаў ён. — Адкуль вы звоніце?

— З рэдакцыі.
— А калі паедзеце дамоў?
— Заўтра вечарам.

— От што, я запрашаю вас да сябе на кватэру. У Брэсце мы павячэралі, а ў Мінску паабедзем. Я жыву за тры прыпынкі ад Акадэміі навук.

Так нечакана я апынуўся на завулку Баграціёна. Мы шмат аб чым гутарылі — і пра літаратуру, і пра жыццё. Цётка Галя, жонка Уладзіміра Максімавіча, прыгатавала на абед галубцы са смятанай. Я з'еў тры штuki і спытаў, ці глыбокая кастроля. Яна засмяялася, цмокнула мяне ў шчаку і прынесла дабаўку. А гаспадар на развітанне падпісаў сваё «Выбранае»:

«Дарагому земляку і цёзку Уладзіміру Ягоўдзіку жадаю сілы і здароўя, каб спець сваю натхнёную песню ў нашым беларускім хоры — Ул. Дамашэвіч. 1 кастрычніка 1981 года».

У анталогію беларускага апавядання ХХ стагоддзя я абавязкова ўключыў бы «Абуджэнне» — апавяданне пра імкненне чалавечай душы да Харастава.

«У вольную часіну я ўцякаў у лес, які быў пры самай хаце, клаўся на траву, глядзеў на галіны бяроз, якія ледзь варушыліся на ветры, і тады да мяне прыходзіла музыка...»

* * *

Да «Кнігарні пісьменніка» ад рэдакцыі «ЛіМ» блізка, тры хвіліны хады. Я часта наведваўся туды, каб не прапусціць свежыя выданні. Гэтага вымагала служба ў аддзеле крытыкі і бібліяграфіі.

Восенню 1983 года ў серыі «Бібліятэка беларускай паэзіі» ўбачыў свет зборнік выбраных вершаў Міхаса Стральцоўа «Яшчэ і заўтра». У пачатку года, вярнуўшыся з Мазырскага «лячэбна-працоўнага прафілакторыя», Стральцоў завітаў да Анатоля Сідарэвіча. Анатолю нас пазнаёміў.

— Нялёгка жыць на зямлі, — паціскаючы мне руку, сказаў глухаватым голасам Міхас Стральцоў.

Я зразумеў, што ён меў на ўвазе. Нядаўна было надрукавана маё апавяданне «Жыць на зямлі». Канечне,

хацелася пачуць водгук, але гаворка пачалася на іншую тэму.

Я купіў стральцоўскі паэтычны зборнік і прынёс у рэдакцыю.

— Летась мы далі яго цэлую нізку, дасланую з «антыпіўнога пансіяната», — прамовіў Анатоль, пагартыўшы старонкі. — Чамусьці тут няма «Два подступы да верша». Тады паслухай вось гэты:

*Прысніўся верш — не верш, а два радкі.
Абломак лодкі ўсплыў са дна ракі,
І кружыць вір счарнелую траву.
З абломкам лодкі к берагу плыву.
Прачынуся. Дзень трывогаю прапах,
І два радкі саркотай на губах.*

Кнігу «Яшчэ і заўтра» я паклаў у шуфляду, а калі да нас заглянуў аўтар, папрасіў аўтограф. Заадно спытаў:

— Міхась Лявонавіч, чаму вы не пішаце прозу?
— Ён адкрыў фортку, прыкуруў цыгарэту.
— Відаць, не чую, таму і не пішу.
— Паэтычны радок таксама патрабуе тонкага слыху...

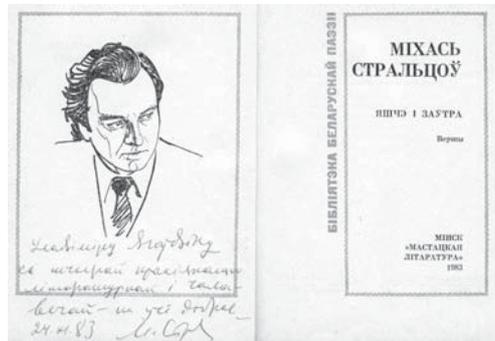
— Паэзія — непрадказальная дама, не дакладвае, калі з'явіцца, — усміхнуўся Стральцоў. — Ты згодны са мной, Анатоль?

— Згодны, — пацвердзіў Сідарэвіч, — праўда, яна здалёк абмінае вершпаллётаў.

Міхась Лявонавіч паправіў карэктарскі недагляд, а пад сваім графічным партрэтам напісаў: «Уладзіміру Ягоўдзіку са шчырай прыхільнасцю літаратурнай і чалавечай — на ўсё добрае. М. Стральцоў. 24.XI.83».

Неўзабаве ён узначаліў аддзел крытыкі «Нёмана», мы сталі бачыцца часцей. Неканайшла размова пра Максіма Гарэцкага. Я сказаў, што ў мяне ёсць пісьмо ад Яўгеніі Аляксандраўны Лобан, якая ў 20-я гады вучылася ў Віленскай беларускай гімназіі, дзе працаваў Максім Іванавіч. Стральцоўа гэта зацікавіла, назаўтра я прачытаў яму па тэлефоне:

«Калі мы пайшлі ў першы клас, старэйшыя вучаніцы страшлі нас: «Вось будзе выкладаць Гарэцкі — ён такі суровы, дастанецца вам ад яго...» А як сапраўды прыйшлося ў яго вучыцца, дык ён казаўся дужа добры і не суровы. Са мной на адной лаўцы сядзела дзяўчынка Соня Гурская. Яна лічылася першай вучаніцай у класе, бо ішла на адных пяцёрках. Я таксама залічлася не да горшых, але з ёю не магла раўняцца. І раптам захварэла мая суседка — запаленне лёгкіх. Памерла, хавалі яе ўсёй школай. Я вельмі плакала, не магла супакойцца. Вочы запухлі. Сяджу на лекцыях — побач пустое месца на лаўцы, і ўжо ніколі Соні не будзе. І вось на лекцыі па беларускай мове да мяне падшоў Максім Гарэцкі, пачаў супакойваць: «Не плач, каж, а лепш напішы аб Соні, а мы надрукуем...» Але я не змагла гэтага зрабіць. Так на тым і скончылася...»

У 1984 годзе ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйшла кніга «Максім Гарэцкі: успаміны, артыкулы, дакументы». Па просьбе Міхаса Лявонавіча я напісаў для «Нёмана» рэцэнзію і працітаваў пісьмо Яўгеніі Лобан, якое аўтарка завяршыла высновай: «Максім Гарэцкі быў тады малады чалавек, а як ён мог усё заўважыць і апісаць мудра і дарэчы...»

Вось так мудра і дарэчы тварыў і Міхас Стральцоў.

* * *

У студэнцкія гады я рыхтаваўся да заняткаў у рэспубліканскай бібліятэцы, так званай «Ленінцы», пабудаванай у 30-я гады ХХ ст. у адметным стылі канструктывізму. На апошнім курсе мне ўдалося перабрацца ў аддзел беларускай літаратуры і краязнаўства,

Рэдакцыя «ЛіМ» (злева направа): Зінаіда Надумовіч, Марыя Гілевіч, Аляксандр Марціновіч, Мікола Гіль, Юрась Свірка, Аляксандр Жук, Пятро Сушко, Уладзімір Табушаў, Анатоль Сідарэвіч, Уладзімір Ягоўдзік, 1983 г.

дзе была картатэка старых выданняў. Потым я прыходзіў сюды, калі працаваў у рэдакцыі «ЛіМ».

Аднаго дня ў чытальным пакоі я ўбачыў Міколу Ермаловіча. Ён штосьці пісаў, нізка схіліўшы галаву. Я прывітаўся, назваў сябе. Мы былі ўжо знаёмыя; калі часопіс «Маладосць» надрукаваў раман Леаніда Дайнекі «Меч князя Вячкі» (1985, №№ 2—3), гісторык адгукнуўся на лімаўскія старонкі (7 чэрвеня) грунтоўнай рэцэнзіяй «Пераадольваючы цяжкасці», дзе не абышлося без прынцыповых заўваг.

Мы выйшлі на калідор, спыніліся каля акана.

— Нядаўна наш зямляк Улашчык выдаў у Маскве «Уводзіны ў вивучэнне беларуска-літоўскага летапісання», — працёр тоўстыя шкельцы акулараў Мікола Іванавіч. — Гэта сур'ёзнае даследаванне, але навошта ліць ваду на чужы млын...

І, энергічна размахваючы рукамі, пачаў крытыкаваць легенду пра рымскае паходжанне літоўскіх князёў, якія нібыта прыплылі на чоўнах у Жамойцію, а пасля захапілі беларускія землі. Аказалася, на Улашчыкаву кнігу ўжо напісана рэцэнзія.

Назаўтра я аддаў рэцэнзію ў сакратарыят, а праз пару дзён атрымаў назад з рэзалюцыяй: «Не для нас, прапануйце ў аддзел навукі «Польмя»».

— Мы замоўчваем шмат літаратурных навінак, — патлумачыў мне намеснік галоўнага рэдактара Мікола Гіль, — не варта нам лезці ў навуковыя разборкі...

Я не пагадзіўся, даводзіў сваё: нячаста ў Маскве заўважаюць беларускую гісторыю.

— Ладна, заплануй, — нарэшце стаміўся спрацацца Мікола Сымонавіч.

Гэтая рэцэнзія пад псеўданімам М. Наваселец з'явілася ў «ЛіМе» 11 кастрычніка. Праўда, ад тэксту засталіся «рожкі ды ножкі»: замест пяці старонак на паласу трапілі толькі дзве. Неўзабаве пазваніў аўтар. Я патлумачыў яму, што не скараціў ніводнага слова, але ўмяшалася рэдактура. Мы дамовіліся сустрэцца ў бібліятэцы.

Мікола Іванавіч вярнуўся з міжрэспубліканскай навуковай канферэнцыі.

— Вы ездзілі ў Рыгу адзін? — спытаў я.

— Без жонкі я нікуды, яна агучыла мой даклад, — сказаў ён. — Дарэчы, сустрэў там Улашчыка. Папікнуў мяне, што павярхоўна гляджу на яго «Уводзіны...» Ніяк не хоча прызнаць, што ў мінулым Літва займала Верхняе Панямонне. Я прынёс вам зборнік тэзісаў канферэнцыі...

І даў мне кнігу з мяккай жоўтай вокладкай пад назвай «Праблемы этнічнай гісторыі балтаў». Перад артыкулам «Пра месцазнаходжанне старажытнай Літвы і некаторых іншых балцкіх земляў на тэрыторыі Беларусі» быў надпіс: «Шаноўнаму Уладзіміру Ягоўдзіку ад аўтара. 22. X. 1985. М. Ермаловіч.»

На карце Беларусі (стар. 71) былі пазначаны тапонімы: «Літва», «Лотыголь» і «Лотва». Значыць, у далёкай стражыгнасці там гаспадарылі балцкія плямёны. Адзін тапонім знаходзіўся ў Слоніміскім раёне.

— На Слонішчыне яшчэ ёсць Верблаты, — успомніў я, — відаць, гэта не славянская назва...

— Канечне, — пагадзіўся Мікола Іванавіч, — ваша прозвішча таксама балцкага паходжання.

Уладзімір ЯГОЎДЗІК
Працяг будзе.

Як пачуваецца?

Ці шмат у айчынным выяўленчым мастацтве асоб, чыю творчасць надзвычай высока ацанілі пры жыцці аўтара і працягваюць папулярна-заваць пасля яго сыходу з жыцця? Можна быць, нехта і захоча падлічыць і вызначыць іх колькасць... Так ці інакш, у гэты пералік абавязкова ўвойдзе Гаўрыіл Вашчанка, народны мастак БССР, заслужаны дзеяч мастацтваў, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі.

«Маці», 1983 г.

Чарговае прысвячэнне майстру, даніна памяці — выстаўка ў Нацыянальным мастацкім музеі пад назвай «Палескі волат». У прысвечаным 95-годдзю з дня яго нараджэння пракце можна ўбачыць каля 60 работ розных перыядаў. Усе яны — з калекцыі НММ і сям'і народнага мастака. Між іншым, у 2023 годзе адбылося некалькі прымеркаваных да даты выставак: у Палацы мастацтва размясцілі экспазіцыю «Дынастыя» з мноствам палотнаў Гаўрыіла Вашчанкі, а таксама твораў яго сына Канстанціна і ўнучкі Ангеліны. У філіяле Нацыянальнага Полацкага гісторыка-культурнага музея-запаведніка — Мастацкай галерэі Полацка дзейнічаў праект «КРЫЛЫ»: у яго ўвайшлі жывапісныя і графічныя работы мастака з калекцыі яго сям'і.

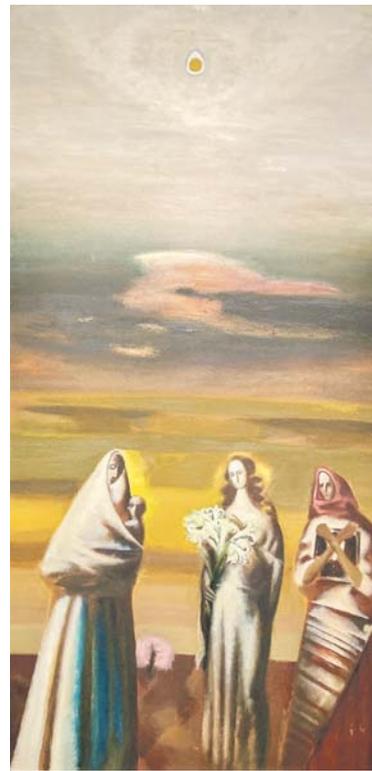
Не абшлось без святочнай выстаўкі ў Гомелі — у Карціннай галерэі, якая носіць імя творцы, у яго дзень нараджэння адкрылі маштабную экспазіцыю.

І вось завяршаецца святкаванне рэтраспектыўнай выстаўкі «Палескі волат». Яе куратары Святлана Кот, загадчык аддзела беларускага мастацтва XX—XXI стст., і Наталля Сяліцкая, вядучы навуковы супрацоўнік гэтага аддзела, імкнуліся пазбегнуць адназначнасці і прамалінейнасці ў працы твораў народнага мастака. Задума, здаецца, удалася — карціна на выбар было дастаткова, ды і шматграннасць спадчыны Гаўрыіла Вашчанкі дазваляе ствараць неаднастайныя экспазіцыі. Акцэнт, між іншым, куратары зрабілі на жывапісных творах з фондаў музея.

Лейтматывам выстаўкі, відавочна, з'яўляецца Палессе — як увасабленне паняцця малой радзімы,

як магутны гімн чалавеку і прыродзе, над якім многія гады працаваў Гаўрыіл Вашчанка. Тут як эпічныя («Прастор», 1978; «Мір зямлі маёй», 1982; «Аве, Айчына!», 2008), так і лірычныя пейзажы («Каля сажалкі», 1957; «Раніцай», 1963; «Летні вечар», 1982; «Вартавы пушчы», 1977). У некаторых з апошніх амаль знікае імкненне мастака да манументальнасці, маштабнасці, аднак чароўнасці яны, вядома, не пазбаўлены.

Між тым куратары імкнуліся падкрэсліць думку пра тое, што Гаўрыіл Вашчанка быў волатам у выяўленчым мастацтве. Гаворка ўсё пра той жа маштаб у творчасці, глыбіню і шырыню думкі мастака пра розныя эпохі ў жыцці краіны, уважлівае стаўленне да трагедыі Вялікай Айчыннай вайны і Чарнобыля. Не меней каштоўныя для даследчыкаў вынікі яго роздумаў пра міфы і гісторыю хрысціянства. Здаецца, у творчасці майстра не ўздымаюцца ніякія пытанні... Мастак быццам ведаў і быў перакананы ў тым, што такое дабро, а што — зло, дзе святло, а дзе цемра, як адчуваецца радасць і як боль, у чым праўда, а ў чым мана... І верай ва ўсё найлепшае ён напоўніў сваё мастацтва, да якога няспынна звярталіся і працягваюць звяртацца новыя пакаленні. Што яны шукаюць у палескіх краявідах? Пра што ім гавораць вобразы шматлікіх удзячных роднай зямлі працаўнікоў? Што чуецца ў клёкаце буслоў, якія запаланілі палотны мастака? І як пачуваюцца ў бурштынава-бурым сусвеце Гаўрыіла

«Надзеі», 1992 г.

напаўняюць душу кожны дзень. Шмат што вызначае і стаўленне кожнага да беларускага выяўленчага мастацтва, яго погляд на мінулае і сённяшняе...

«Няміга», 1967 г.

Трытыч «Капічча», «Сведкі», «Барысаў камень», 1993 г.

Вашчанкі? Напэўна, у кожнага свой адказ — у залежнасці ад таго, дзе нарадзіўся і ў якіх кутках свету пабываў, аб чым марыць і якія пачуцці

Выстаўка «Палескі волат» у Нацыянальным мастацкім музеі будзе працаваць да 4 лютага.

Юўгена ШЫЦЬКА, фота аўтара

зваротная сувязь

Рэпертуар для святочнага сузірвання

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухаць літаратурна-мастацкія і пазнавальныя перадачы.

У выхадныя — праект Навума Гальпяровіча «Сучаснікі. Літаратурны партрэт». Гэтым разам пісьменнік распавядае пра сваіх землякоў — Івана Стадольніка і кампазітара Мікалая Пятрэнка. У нядзелю і панядзелак у радыёверсіі тэлеперадачы «Суразмоўцы» —

сустрэча з краязнаўцам Анатолем Сінілам.

У праграме «Літаратурная анталогія» па буднях — старонкі рамана Фёдара Дастаеўскага «Браты Карамазавы» (у выкананні Алега Вінярскага). У «Радыёбібліятэцы» з панядзелка да пятніцы — кампазіцыя па апавесцях Мікалая Гоголя.

У перадачы «Літаратурныя гісторыі» — апавяданні айчынных і замежных аўтараў.

У пракце «Прачулым радком» у выхадныя — вершы Мар'яна Дуксы ў выкананні Алега Вінярскага.

Для юных прыхільнікаў мастацкага слова — праект «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівія». Штовечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для самых маленькіх.

Праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам новага нумара «ЛіМа».

17 студзеня 60-гадовы юбілей адзначае Алена Мацвіенка (1964).

19 студзеня 80-годдзе святкуе Васіль Найдзін (1944), беларускі пісьменнік.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

16 студзеня — у дзівачную бібліятэку (вул. Якубоўскага, 32) на відэа-мост «Калядныя сустрэчы» з удзелам дашкольнікаў сталічнага дзіцячага сада № 425, дзіцячага сада «Маячок» Ніжняга Тагіла, Петракаменскай бібліятэкі Урала. Пачатак у 11.00.

17 студзеня — у публічную бібліятэку № 10 (бульвар Шаўчэнкі, 15) на прэзентацыю кнігі Уладзіміра Маэго «Загадка — розуму зарадка». Пачатак у 13.00.

17 студзеня — у Цэнтральную бібліятэку імя Я. Купалы (вул. В. Ха-

ружай, 16) на «Калядныя сустрэчы» з удзелам пісьменнікаў МГА СІБ Андрэя Скарныкіна, Валянціны Паліканай, Ірыны Тулуपाвай, Сяргея Трахімёнкі, Іны Фраловай і слявачкі Юліі Шыкунец. Пачатак у 17.30.

18 студзеня — у публічную бібліятэку № 5 (вул. Казлова, 2) на пасяджэнне Клуба творчых жанчын «Спадарыня», прысвечанае памяці паэтаў Міколы Шабовіча і Дзмітрыя Пятровіча. Пачатак у 17.00.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
гарадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыяна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Алесь Бадак
Дзяніс Барсук

Віктар Гардзей
Уладзімір Ніламедаў
Вольга Дадзімава
Алесь Марціновіч

Вячаслаў Нікіфарав
Мікалай Чарнінец
Іван Чарота
Іван Шэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі;
прэсы і пазіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
63852 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выданае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыяна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісанні ў друку
11.01.2024 у 11.00
Ум. друку арк. 3,72
Наклад — 792

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 3820000007667 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 143
D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
M 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупакі прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтара публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыі, у адпаведнасць
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

